

ΑΣΤΙΚΑ ΕΔΑΦΗ

Νομοθεσία

Κανονισμός (ΕΚ) 2006/1907 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) και για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/45/ΕΚ και για κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1488/94 της Επιτροπής καθώς και της οδηγίας 76/769/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 91/155/ΕΟΚ, 93/67/ΕΟΚ, 93/105/ΕΚ και 2000/21/ΕΚ (ΕΕ L 396/1/30.12.2006)
Οδηγία 278/1986 του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1986 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία (ΕΕ L 181/6/4.7.1986)
Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης (ΕΕ L 375/1/31.12.1991)
Οδηγία 1999/31/ΕΚ του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999 περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων (ΕΕ L 182/1/16.7.1999)
Οδηγία 2006/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2006 σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/ΕΚ - Δήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ L 102/15/11.4.2006)
Νομοθετικό ψήφισμα 10ης Απριλίου 2024 σχετικά με την πρόταση οδηγίας που αφορά την παρακολούθηση και ανθεκτικότητα του εδάφους
Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030
Στρατηγική της ΕΕ για το έδαφος με ορίζοντα το 2030
Ευρωπαϊκή Συμφωνία για το Έδαφος (Soil Deal for Europe)
Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της απερήμωσης σε χώρες που αντιμετωπίζουν σοβαρή ξηρασία ή/και απερήμωση, ιδιαίτερα στην Αφρική (Παρίσι, 14 Οκτωβρίου 1994) (έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με τον ν. 2468/1997, βλ. ανωτ.)
Στόχοι Ανάπτυξης ΟΗΕ (Ατζέντα 2030), ιδίως οι Στόχοι 1 - Μηδενική φτώχεια, 2 - Μηδενική πείνα, 3 - Καλή υγεία και ευημερία, 6 - Καθαρό νερό και αποχέτευση, 11 - Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες, 13 - Δράση για το Κλίμα και 15 - Ζωή στη στεριά.
Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Rio Declaration on Environment and Development) (Rio de Janeiro, 3-14 Ιουνίου 1992): αποφάσεις Ημερήσιας Διάταξης 21 κεφ. 12 (απερήμωση)
Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Απερήμωσης (1977) που θεσπίστηκε κατά το Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για την Απερήμωση
ν. 2468/1997 (ΦΕΚ Α' 32/6.3.1997) Κύρωση Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της απερήμωσης στις χώρες εκείνες που αντιμετωπίζουν σοβαρή ξηρασία ή/και απερήμωση, ιδιαίτερα στην Αφρική
ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/16.10.1986) «Για την προστασία του περιβάλλοντος», άρθρο 11 (Μέτρα για την προστασία του εδάφους), 28-30 (ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις)

v. 4042/2012 (ΦΕΚ Α' 24/13.2.2012) «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την οδηγία 2008/99/ΕΚ - Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων - Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής»
v. 1337/1983 (ΦΕΚ Α' 33/14.3.1983) «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις (άρθρο 40 παρ. 1: Απαγόρευση εκσκαφών και επιχώσεων)
v. 4495/2017 (ΦΕΚ Α' 167/3.11.2017) «Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις» (τομές εδάφους, εκσκαφές, εργασίες μικρής κλίμακας)
v. 3986/2011 (ΦΕΚ Α' 152/1.7.2011) «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015» (άρθρο 18 παρ. 1: Δικαίωμα επιφάνειας)
Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα (Αναγκαστικός Νόμος 2783/1941), άρθρα 58-59 (Επιφάνεια, Εμφύτευση, Εμπράγματα δικαιώματα σε δέντρα και οικοδομές σε ξένο έδαφος), 105-106 (Αστική ευθύνη Δημοσίου και ΟΤΑ)
Ποινικός Κώδικας άρθρο 279: Δηλητηρίαση πραγμάτων προορισμένων για χρήση από το κοινό
Αστικός Κώδικας (ΑΚ) άρθρα: 1007 (εκσκαφές σε γειτονικό ακίνητο, 1008 (ρίζες και κλαδιά γειτονικού ακινήτου), 1009 (καρποί που πέφτουν σε γειτονικό ακίνητο), 1023 (δέντρο στο όριο)
ΥΑ ΔΙΠΑΔ/ΟΙΚ/273/17.7.2012 (ΦΕΚ Β' 2221/3.7.2012) «Έγκριση τετρακοσίων σαράντα (440) Ελληνικών Τεχνικών Προδιαγραφών (ΕΤΕΠ) με υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα Δημόσια Έργα» και συγκεκριμένα των ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-01-02-00 «Αφαίρεση επιφανειακού στρώματος εδαφικού υλικού» και ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-09-04-03-00 «Τεχνητή αναπλήρωση ακτών με επιλεγμένα αμμοχαλικώδη υλικά»
ΥΑ Δ22/4193/22.11.2019 (ΦΕΚ Β' 4607/13.12.2019) «Έγκριση εβδομήντα (70) Ελληνικών Τεχνικών Προδιαγραφών (ΕΤΕΠ) με υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα Δημόσια Έργα και Μελέτες» και συγκεκριμένα, των ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-07-01-00 «Κατασκευή επιχωμάτων με κατάλληλα προϊόντα εκσκαφών ή δανειοθαλάμων», ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-08-02-01-00 «Συρματοκιβώτια προστασίας κοίτης, πρανών και επιχωμάτων (Serasanetti)» και ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-07-03-00 «Μεταβατικά επιχώματα»
ΥΑ 367126/22.11.2022 (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022) «Έγκριση εκατόν πενήντα τεσσάρων (154) Ελληνικών Τεχνικών Προδιαγραφών (ΕΤΕΠ), με υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα Δημόσια Έργα και Μελέτες» και συγκεκριμένα, των ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-06-03-00 «Εφαρμογή λιπάνσεων φυτών» και ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-07-05-00 «Επένδυση πρανών - Πλήρωση νησίδων με φυτική γη»
ΥΑ 70969/7.3.2024 (ΦΕΚ Β' 1890/26.3.2024) «Έγκριση της πρώτης αναθεώρησης εβδομήντα εννέα (79) και της δεύτερης αναθεώρησης δεκαοκτώ (18) Ελληνικών Τεχνικών Προδιαγραφών (ΕΤΕΠ) με υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα Δημόσια Έργα και Μελέτες» και συγκεκριμένα της ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-05-03-08-00 «Κατασκευή στρώσης ερείσματος από μίγμα αδρανών και φυτικής γης»
ΚΥΑ 36259/2010 (ΦΕΚ Β' 1312/24.8.2010) «Μέτρα, όροι και πρόγραμμα για την εναλλακτική διαχείριση των αποβλήτων από εκσκαφές, κατασκευές και κατεδαφίσεις (ΑΕΚΚ)

<p>ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΔΑ/41828/630/18.4.2023 (ΦΕΚ Β' 2692/21.4.2023) «Καθορισμός μέτρων, όρων και διαδικασιών για τη χρησιμοποίηση επεξεργασμένης ιλύος στη γεωργία και στην αποκατάσταση του εδάφους - Συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας 86/278/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1986 "σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία", όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/1010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουνίου 2019 και αντικατάσταση της ΚΥΑ 80568/4225/1991 (Β' 641)»</p>
<p>ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΔΕΔ/46424/1134/13.5.2021 (ΦΕΚ Β' 2185/26.5.2021) «Τροποποίηση της υπ' αρ. 36060/1155/13.6.2013 κοινής υπουργικής απόφασης με θέμα: "Καθορισμός πλαισίου κανόνων, μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης του περιβάλλοντος από βιομηχανικές δραστηριότητες, σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της οδηγίας 2010/75/ΕΕ "περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης)" του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 2010 (Β' 1450), όπως ισχύει"»</p>
<p>ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΥΠΡΓ/56257/7231/20.6.2019 (ΦΕΚ Β' 2646/1.7.2019) «Τροποποίηση της αριθμ. 36060/1155/Ε.103/13.6.2013 απόφασης των Υπουργών Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων - Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής "Καθορισμός πλαισίου κανόνων, μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης του περιβάλλοντος από βιομηχανικές δραστηριότητες, σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της οδηγίας 2010/75/ΕΕ "περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης)" του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 2010» (Β' 1450) όπως ισχύει"»</p>
<p>ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΓΡΕΓΥ/38552/265/25.4.2019 (ΦΕΚ Β' 1496/3.5.2019) «Πρόγραμμα Δράσης περιοχών που έχουν χαρακτηρισθεί ως ευπρόσβλητες ζώνες από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης σύμφωνα με το άρθρο 2 της οικ. 19652/1906/1999 κοινή υπουργική απόφαση (Β' 1575), όπως ισχύει, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 91/676/ΕΟΚ για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης, του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει»</p>
<p>ΚΥΑ οικ. 147070/21.11.2014 (ΦΕΚ Β' 3224/2.12.2014) «Τροποποίηση του άρθρου 2 της 19652/1906/1999 κοινής υπουργικής απόφασης "Προσδιορισμός των νερών που υφίστανται νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης - Κατάλογος ευπρόσβλητων ζωνών, σύμφωνα με τις παρ. 1 και 2, αντίστοιχα, του άρθρου 4 της υπ' αριθ. 16190/1335/1997 κοινής υπουργικής απόφασης (Β' 519), όπως αυτή τροποποιήθηκε και ισχύει"»</p>
<p>ΚΥΑ Η.Π. 24944/1159/14.6.2006 (ΦΕΚ Β' 791/30.6.2006) "Έγκριση Γενικών Τεχνικών Προδιαγραφών για τη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων σύμφωνα με το άρθρο 5 (παρ. Β) της υπ' αριθ. 13588/725 κοινήν υπουργικήν απόφασην "Μέτρα όροι και περιορισμοί για την διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων κ.λπ." (Β' 383) και σε συμμόρφωση με τις διατάξεις του άρθρου 7 παρ. 1 της οδηγίας 91/156/ΕΚ του Συμβουλίου της 18ης Μαρτίου 1991"»</p>

Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ 8636/139418/5.11.2014 (ΑΔΑ: 666PB-P6Ζ) και με θέμα: «Εφαρμογή του π.δ. 145/2014 "Καθορισμός του προγράμματος, των φορέων και της διάρκειας της εκπαίδευσης, που απαιτείται να διαθέτει το απασχολούμενο σε επιχειρήσεις παραγωγής και εμπορίας πολλαπλασιαστικού υλικού καλλιεργουμένων φυτικών ειδών και εμπορίας λιπασμάτων προσωπικό, προκειμένου να θεωρείται ισότιμα εκπαιδευμένο με τον υπεύθυνο επιστήμονα των επιχειρήσεων αυτών" (Α' 235)».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Γενικά2. ν. 2468/1997 - Καταπολέμηση απερήμωσης και ξηρασίας3. Κανονισμός (ΕΚ) 2007/834 και οδηγία 86/278/ΕΟΚ4. Έγκριση οδηγίας για την παρακολούθηση και την ανθεκτικότητα του εδάφους5. Ευρωπαϊκή Στρατηγική για το έδαφος με ορίζοντα το 20306. Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 20307. Ευρωπαϊκή Συμφωνία για το Έδαφος8. Στόχοι Ανάπτυξης του ΟΗΕ (Ατζέντα 2030)9. ν. 1650/1986 - Μέτρα για την προστασία του εδάφους10. Γενικές διατάξεις για την περιβαλλοντική βλάβη11. Προστασία από νιτρορρύπανση, βιομηχανική δραστηριότητα και γεωργικά απόβλητα	12. Προστασία από τα χημικά προϊόντα12.1 Σύστημα REACH (Κανονισμός ΕΚ 2006/1907)12.2 Κανονισμός (ΕΚ) 1272/2008 (CLP) για τις χημικές ουσίες13. Επένδυση πρανών - Πλήρωση νησίδων με φυτική γη14. Λίπανση φυτών και εδαφών15. Εκσκαφές σε γειτονικό ακίνητο (άρθρο 1007 ΑΚ)16. Ρίζες και κλαδιά γειτονικού ακινήτου (άρθρο 1008 ΑΚ)17. Καρποί που πέφτουν σε γειτονικό ακίνητο (άρθρο 1009 ΑΚ)18. Δέντρο στο όριο (άρθρο 1023 ΑΚ)19. Απαγόρευση εκσκαφών και επιχώσεων20. Εμπράγματα δικαιώματα σε δέντρα και οικοδομές σε ξένο έδαφος21. Απαλλαγή εργασιών από την υποχρέωση έκδοσης αδείας

1. Γενικά

Η επιτυχία στη φύτευση και στην εν γένει ανάπτυξη ενός δέντρου καθορίζεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την ποιότητα του εδάφους, επί του οποίου το δέντρο φύτεται, καθώς και από τη διαχείριση που γίνεται στο έδαφος. Το έδαφος θα πρέπει να μπορεί να εξασφαλίζει σε κάθε αστικό δέντρο την ικανότητα λήψης των θρεπτικών συστατικών που του είναι απαραίτητα για τη βιώσιμη ανάπτυξή του, ανάλογα με τις ανάγκες του είδους του και τις ιδιαίτερες κλιματικές και γεωμορφολογικές συνθήκες του περιβάλλοντος, εντός του οποίου το δέντρο αναπτύσσεται¹.

2. ν. 2468/1997 - Καταπολέμηση απερήμωσης και ξηρασίας

Με τον ν. 2468/1997 (ΦΕΚ Α' 32/6.3.1997) κυρώθηκε και ετέθη σε ισχύ σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της **απερήμωσης** στις χώρες

¹ Σχετ. βλ. και Μανώλης Καπάντασης, «Διαχείριση των Αστικών Δέντρων», <https://dasarxeio.com/2021/11/21/104416/>

εκείνες που αντιμετωπίζουν σοβαρή ξηρασία ή/και απερήμωση, ιδιαίτερα στην Αφρική, η οποία υπογράφηκε από την Ελλάδα στο Παρίσι στις 14 Οκτωβρίου 1994.

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη της Σύμβασης επισημαίνουν: α) Ότι οι άνθρωποι στις πληγείσες ή απειλούμενες περιοχές βρίσκονται στο κέντρο του ενδιαφέροντος για την **καταπολέμηση της απερήμωσης** και την άμβλυνση των συνεπειών της **ξηρασίας** και το άμεσο ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων Κρατών και Διεθνών Οργανισμών, για τις δυσμενείς επιπτώσεις της απερήμωσης και της ξηρασίας, β) ότι οι άνυδρες, ημιάνυδρες και ξηρές, ημιυγρές περιοχές αποτελούν σημαντικό ποσοστό της ξηράς της Γης και είναι τόπος κατοικίας και ο πόρος ζωής για μεγάλο ποσοστό πληθυσμού καθώς και ότι η απερήμωση και η ξηρασία είναι προβλήματα με παγκόσμιες διαστάσεις, με την έννοια ότι επηρεάζουν όλες τις περιοχές του κόσμου και ότι χρειάζεται κοινή δράση της διεθνούς κοινότητας, για την καταπολέμηση της απερήμωσης ή/και την άμβλυνση των συνεπειών της ξηρασίας, γ) την ύπαρξη μεγάλου αριθμού αναπτυσσομένων χωρών μεταξύ εκείνων που αντιμετωπίζουν σοβαρή **ξηρασία ή/και απερήμωση** και τις ιδιαίτερα τραγικές επιπτώσεις αυτών των φαινομένων στην Αφρική και σημειώνουν ότι η απερήμωση προκαλείται από πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις μεταξύ φυσικών, βιολογικών, πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών παραγόντων, δ) ότι η απερήμωση και η ξηρασία επηρεάζουν την αειφορική ανάπτυξη μέσω της αλληλεπίδρασής τους με σημαντικά κοινωνικά προβλήματα όπως η φτώχεια, η κακή υγεία και ο υποσιτισμός, η έλλειψη **επισιτιστικής ασφάλειας** καθώς και εκείνα που προέρχονται από τη μετανάστευση, τη μετακίνηση ανθρώπων και το δημογραφικό δυναμικό, ε) ότι είναι σημαντική η εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης για την Καταπολέμηση της Απερήμωσης, το οποίο θεσπίστηκε κατά το Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών με θέμα την **Απερήμωση**, το 1977 και των αποφάσεων που θεσπίστηκαν κατά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, ιδιαίτερα αυτές της Ημερήσιας Διάταξης 21 και του κεφ. της 12, οι οποίες παρέχουν μία βάση για την καταπολέμηση της απερήμωσης, στ) τη σχέση μεταξύ της απερήμωσης και άλλων περιβαλλοντικών προβλημάτων παγκοσμίων διαστάσεων, τα οποία αντιμετωπίζουν οι διεθνείς και οι εθνικές κοινότητες καθώς και τη συμβολή της καταπολέμησης της απερήμωσης στην επίτευξη των στόχων της Σύμβασης των ΗΕ για τις κλιματολογικές μεταβολές, της Σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία και άλλων σχετικών διακηρύξεων, ζ) την απόφαση να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την καταπολέμηση της απερήμωσης και την άμβλυνση των συνεπειών της ξηρασίας προς όφελος της παρούσας και των μελλοντικών γενεών.

Σκοπός της Σύμβασης είναι η καταπολέμηση της απερήμωσης και η άμβλυνση των συνεπειών της ξηρασίας μέσω αποτελεσματικής δράσης σε όλα τα επίπεδα που θα συμπεριλαμβάνει μακροπρόθεσμες ολοκληρωμένες στρατηγικές που θα εστιάζουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας της γης, στην αποκατάσταση, τη διατήρηση και τη σταθερή διαχείριση των εδαφικών και υδάτινων πόρων, πράγμα που θα οδηγήσει σε βελτίωση των συνθηκών ζωής.

3. Κανονισμός (ΕΚ) 2007/834 και οδηγία 86/278/ΕΟΚ

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2007/834 (ΕΕ L 189/1/20.7.2007) θέτει, μεταξύ άλλων, ως στόχο της βιολογικής παραγωγής τη δημιουργία ενός συστήματος αειφόρου διαχείρισης της γεωργίας, το οποίο θα σέβεται τα συστήματα και τους κύκλους της φύσης, θα διατηρεί και θα βελτιώνει **την υγεία του εδάφους**, του νερού, των φυτών και των ζώων και την ισορροπία μεταξύ τους, θα συμβάλλει σε υψηλό επίπεδο βιοποικιλότητας και θα κάνει υπεύθυνη χρήση των ενεργειακών και φυσικών πόρων, όπως το νερό, **το έδαφος**, οι οργανικές ύλες και ο ατμοσφαιρικός αέρας. Συναφώς, η οδηγία 278/1986 του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1986 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία (ΕΕ L 181/6/4.7.1986)², η οποία έχει στόχο να ρυθμίσει τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία, ούτως ώστε να αποφεύγονται τυχόν επιβλαβείς επιπτώσεις τους στο έδαφος, στη βλάστηση, στα ζώα και στον άνθρωπο και να ενθαρρύνει την ορθή χρήση της.

4. Έγκριση οδηγίας για την παρακολούθηση και την ανθεκτικότητα του εδάφους

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο υιοθέτησαν το **Νομοθετικό ψήφισμα της 10ης Απριλίου 2024** σχετικά με την πρόταση οδηγίας που αφορά την παρακολούθηση και την ανθεκτικότητα του εδάφους και αποσκοπεί στην εξασφάλιση υγιούς εδάφους στην Ένωση έως το 2050. Διευκρινίζεται ότι η οδηγία θα είναι δεσμευτική ως προς το αποτέλεσμα που πρέπει να επιτευχθεί στα κράτη μέλη, αφήνοντας στις εθνικές αρχές την εξουσία να επιλέγουν τον τύπο και τα μέσα για την επίτευξη του αποτελέσματος, θεσπίζοντας για τον σκοπό αυτό τη δική τους νομοθεσία [COM(2023)0416 - C9-0234/2023 - 2023/0232(COD), C/2025/1312]³. Στο Προοίμιο του ψηφίσματος επισημαίνεται ότι το έδαφος αποτελεί ζωτικό, περιορισμένο, μη ανανεώσιμο και αναντικατάστατο πόρο, ο οποίος είναι καθοριστικής σημασίας για την οικονομία, το περιβάλλον και την κοινωνία καθώς και ότι τα υγιή εδάφη βρίσκονται σε καλή χημική, βιολογική και φυσική κατάσταση, ώστε να μπορούν να παρέχουν **υπηρεσίες οικοσυστημάτων** που είναι ζωτικές για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, όπως ασφαλή, θρεπτικά και επαρκή τρόφιμα, βιομάζα, καθαρό νερό, κύκλο θρεπτικών ουσιών, αποθήκευση άνθρακα και οικότοπο για τη βιοποικιλότητα.

Το έδαφος θεωρείται απαραίτητο για τη διασφάλιση της **επισιτιστικής ασφάλειας**. Ωστόσο εκτιμάται ότι ποσοστό 60 έως 70% των εδαφών στην Ένωση είναι υποβαθμισμένα και εξακολουθούν να υποβαθμίζονται και τονίζεται ότι η υποβάθμιση του εδάφους κοστίζει στην Ευρωπαϊκή Ένωση αρκετές δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, ενώ η υγεία του εδάφους επηρεάζει την παροχή υπηρεσιών οικοσυστημάτων που έχουν σημαντική οικονομική απόδοση. Στόχος της οδηγίας θα πρέπει να είναι η μετάβαση σε υγιή εδάφη μέσω της χρηματοδότησης ενός φιλόδοξου προγράμματος έρευνας και καινοτομίας, της δημιουργίας ενός δικτύου ζωντανών

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:31986L0278>

³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_23_3637

εργαστηρίων σε αγροτικές και αστικές περιοχές, της προώθησης της ανάπτυξης εναρμονισμένου πλαισίου παρακολούθησης του εδάφους και της αύξησης της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη σημασία του εδάφους.

Τονίζεται ότι τα εδάφη φιλοξενούν περισσότερο από το 25% της συνολικής βιοποικιλότητας και αποτελούν τη δεύτερη μεγαλύτερη δεξαμενή άνθρακα του πλανήτη. Λόγω της ικανότητάς τους να δεσμεύουν και να αποθηκεύουν άνθρακα, τα υγιή εδάφη συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της Ένωσης για την κλιματική αλλαγή. Η **βιοποικιλότητα του εδάφους** περιλαμβάνει μικροοργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των βακτηρίων, μυκήτων, πρωτοζώων και νηματωδών καθώς και μεγαλύτερους οργανισμούς, όπως γαιοσκώληκες, έντομα και ρίζες φυτών που συμβάλλουν συλλογικά στην οικολογική και λειτουργική ποικιλότητα των εδαφικών οικοσυστημάτων. Τα υγιή εδάφη παρέχουν επίσης έναν ευνοϊκό οικότοπο για την ευημερία των οργανισμών και είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της βιοποικιλότητας και της σταθερότητας των οικοσυστημάτων. Η βιοποικιλότητα κάτω και πάνω από το έδαφος συνδέεται στενά και αλληλεπιδρά μέσω σχέσεων αλληλοβοήθειας (π.χ. μυκορριζικοί μύκητες που συνδέουν τις ρίζες των φυτών).

Περαιτέρω επισημαίνεται ότι η **οργανική ύλη του εδάφους** είναι ζωτικής σημασίας για την παροχή υπηρεσιών και λειτουργιών του **εδαφικού οικοσυστήματος**, με τη μείωση της υποβάθμισης, της διάβρωσης και της συμπίεσης του εδάφους, με παράλληλη αύξηση της ικανότητας του εδάφους για ρύθμιση, συγκράτηση νερού και ανταλλαγή κατιόντων και οργανικού άνθρακα, γεγονός που αυξάνει την απόδοση των καλλιεργειών. Η οργανική ύλη του εδάφους επηρεάζει θετικά τη βιοποικιλότητά του και θα μπορούσε να αυξήσει τον δεσμευόμενο στα εδάφη άνθρακα, συμβάλλοντας έτσι στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, ενώ οι πλημμύρες, οι δασικές πυρκαγιές και τα ακραία καιρικά φαινόμενα θεωρείται ότι αποτελούν κινδύνους φυσικών καταστροφών που προκαλούν τη μεγαλύτερη ανησυχία σε ολόκληρη την Ευρώπη, ενώ και η ανησυχία για την ξηρασία και τη λειψυδρία αυξάνεται ραγδαία σε ολόκληρη την Ένωση.

Για τούτο, πρακτικές που ενισχύουν την κατακράτηση των υδάτων και τη **διαθεσιμότητα θρεπτικών ουσιών στο έδαφος**, τη δομή του εδάφους, τη βιοποικιλότητα του εδάφους και τη δέσμευση του άνθρακα, θεωρούνται ότι αυξάνουν την ανθεκτικότητα των οικοσυστημάτων, των φυτών και των καλλιεργειών, ώστε να αντέχουν στην ξηρασία και να ανακάμπτουν από αυτήν, από τις φυσικές καταστροφές, τους καύσωνες και τα ακραία καιρικά φαινόμενα. Η **υγεία του εδάφους** επισημαίνεται ότι συμβάλλει άμεσα στην ανθρώπινη υγεία και ευημερία και πως τα υγιή εδάφη παρέχουν ασφαλή και θρεπτικά τρόφιμα και έχουν την ικανότητα να φιλτράρουν τους ρύπους, με αποτέλεσμα να διατηρείται η ποιότητα του πόσιμου νερού. Αντιθέτως η μόλυνση του εδάφους μπορεί να βλάψει την ανθρώπινη υγεία μέσω της κατάποσης, της εισπνοής ή της δερματικής επαφής.

Στο πλαίσιο του ψηφίσματος η Επιτροπή -από κοινού με τα κράτη μέλη και το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Εδαφών- καθιερώνει τη λειτουργία ψηφιακής πύλης δεδομένων για την υγεία του εδάφους που θα περιλαμβάνει την **«εργαλειοθήκη για τη βιώσιμη διαχείριση του εδάφους»** και δεσμεύεται για την εφαρμογή μέτρων που θα διασφαλίζουν ότι τα φυσικά

αρχεία των εδαφών, τα εκχυλίσματα DNA και το ψηφιακό αρχείο ανεπεξέργαστων δεδομένων, τόσο σε επίπεδο Ένωσης όσο και σε εθνικό επίπεδο, παραμένουν διαθέσιμα για περαιτέρω έρευνα και καινοτομία καθώς και ότι τα δείγματα αποθηκεύονται κατά τρόπο κατάλληλο για τη βιώσιμη χρήση τους μακροπρόθεσμα.

5. Ευρωπαϊκή Στρατηγική για το έδαφος με ορίζοντα το 2030

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η Επιτροπή ενέκρινε τη «Στρατηγική για το έδαφος με ορίζοντα το 2030». Πρόκειται για Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών με θέμα: «Στρατηγική της ΕΕ για το έδαφος με ορίζοντα το 2030 - Αποκομίζοντας τα οφέλη του υγιούς εδάφους για τους ανθρώπους, τα τρόφιμα, τη φύση και το κλίμα» [COM(2021)0699], η οποία καθορίζει το μακροπρόθεσμο όραμα ότι έως το 2050 όλα τα εδαφικά οικοσυστήματα της ΕΕ θα βρίσκονται σε υγιή κατάσταση και ως εκ τούτου, θα είναι πιο ανθεκτικά. Αποτελώντας λύση κρίσιμης σημασίας, τα υγιή εδάφη θα συμβάλουν στην επίδιωξη των στόχων της ΕΕ όσον αφορά την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και ανθεκτικότητας στην κλιματική αλλαγή, την ανάπτυξη καθαρής και κυκλικής (βιο)οικονομίας, την αντιστροφή της απώλειας της βιοποικιλότητας, την προστασία της ανθρώπινης υγείας, την ανάσχεση της απερήμωσης και την αντιστροφή της υποβάθμισης του εδάφους. Η χρηματοδότηση θεωρείται ζωτικής σημασίας για τη μετάβαση σε υγιή εδάφη. Το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο παρουσιάζει διάφορες ευκαιρίες χρηματοδότησης για την προστασία, τη βιώσιμη διαχείριση και την αναγέννηση των εδαφών.

6. Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030

Συναφώς και η «**Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030**⁴» ορίζει ότι η κρίση στη βιοποικιλότητα και στον τομέα του κλίματος είναι αλληλένδετες και πως η κλιματική αλλαγή επιταχύνει την καταστροφή του φυσικού κόσμου **μέσω της ξηρασίας**, των πλημμυρών και των δασικών πυρκαγιών, ενώ η απώλεια και η μη **βιώσιμη χρήση της φύσης** αποτελούν με τη σειρά τους βασικές αιτίες της κλιματικής αλλαγής. Επίσης όρισε ότι η φύση είναι ζωτικής σημασίας σύμμαχος στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, αφού ρυθμίζει το κλίμα, και περιέλαβε λύσεις που βασίζονται στη φύση, όπως η προστασία και αποκατάσταση των υγροτόπων, των τυρφώνων, των παράκτιων οικοσυστημάτων, η βιώσιμη διαχείριση θαλάσσιων περιοχών, δασών, λειμώνων και γεωργικών εδαφών θα είναι ουσιαστικής σημασίας για τη μείωση των εκπομπών και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Περαιτέρω τονίζεται ότι είναι ζωτικής σημασίας η υποστήριξη της ανάκαμψης της φύσης, του περιορισμού της **σφράγισης του εδάφους** και της άτακτης αστικής εξάπλωσης, καθώς και η αντιμετώπιση της ρύπανσης και των χωροκατακτητικών ξένων ειδών. Επισημαίνεται ότι η **δενδροφύτευση** και η ανάπτυξη πράσινων υποδομών θα βοηθήσουν στη μείωση της θερμοκρασίας στις αστικές περιοχές και στον μετριασμό του αντικτύπου των

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>

φυσικών καταστροφών, ενώ η απώλεια της βιοποικιλότητας και η κατάρρευση των οικοσυστημάτων συγκαταλέγονται στις μεγαλύτερες απειλές που θα αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα την επόμενη δεκαετία⁵.

Συναφώς προτείνεται, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι η **αποκατάσταση της φύσης στην ξηρά και τη θάλασσα** θα ενισχύσει την ανθεκτικότητα της ΕΕ και θα συμβάλει στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή σε αυτήν ως βασική λύση με βάση τη φύση, η υποβολή πρότασης για νομικά δεσμευτικούς στόχους αποκατάστασης της φύσης, για την αποκατάσταση των υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων, ιδίως εκείνων που διαθέτουν το μεγαλύτερο δυναμικό δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα και για την πρόληψη και τη μείωση των επιπτώσεων των φυσικών καταστροφών. Στο πλαίσιο αυτό ορίζεται ότι θα εξεταστεί η δυνατότητα πανευρωπαϊκής μεθοδολογίας για τη χαρτογράφηση, την αξιολόγηση και την επίτευξη καλής κατάστασης των οικοσυστημάτων, ώστε να μπορούν να αποφέρουν οφέλη, όπως μεταξύ άλλων, **υγεία του εδάφους, επικονίαση, πρόληψη των καταστροφών και προστασία**.

Η ραγδαία απώλεια της βιοποικιλότητας ιδίως σε σχέση με την άγρια ζωή και την ορνιθοπανίδα, καθιστά μεταξύ άλλων επιτακτική την **πρόληψη της διάβρωσης και της εξάντλησης των εδαφών**, ενώ η αγροοικολογία κρίνεται ότι μπορεί να προσφέρει υγιεινά τρόφιμα με παράλληλη διατήρηση της παραγωγικότητας, να αυξήσει τη **γονιμότητα του εδάφους** και τη βιοποικιλότητα και να μειώσει το αποτύπωμα της παραγωγής τροφίμων. Ειδικά στην ενότητα υπ' αριθ. 2.2.3 καθορίζονται θέματα αντιμετώπισης της **δέσμευσης γης, αποκατάστασης των οικοσυστημάτων του εδάφους** και τονίζεται ότι το έδαφος είναι ένα από τα πιο πολύπλοκα οικοσυστήματα. Αποτελεί **ξεχωριστό οικότοπο**, ο οποίος φιλοξενεί μια απίστευτη ποικιλία οργανισμών που ρυθμίζουν βασικές υπηρεσίες οικοσυστήματος, όπως η γονιμότητα του εδάφους, ο κύκλος των θρεπτικών στοιχείων και η ρύθμιση του κλίματος. Το έδαφος είναι **εξαιρετικά σημαντικός μη ανανεώσιμος πόρος**, με ζωτική σημασία για την ανθρώπινη υγεία και την οικονομική ευρωστία καθώς και για την παραγωγή τροφίμων και νέων φαρμάκων.

Συναφώς επισημαίνεται ότι στην ΕΕ η **υποβάθμιση του εδάφους** έχει σημαντικές περιβαλλοντικές και οικονομικές επιπτώσεις. Η κακή διαχείριση της γης, όπως η αποψίλωση των δασών, η υπερβόσκηση, οι μη βιώσιμες γεωργικές και δασοκομικές πρακτικές, οι κατασκευαστικές δραστηριότητες και η σφράγιση της γης συγκαταλέγονται μεταξύ των βασικών αιτιών αυτής της κατάστασης. Παρά τις πρόσφατες μειώσεις του ρυθμού σφράγισης του εδάφους, θεωρείται πως **εξακολουθούν να χάνονται γόνιμα εδάφη** λόγω της δέσμευσης γης και της άτακτης αστικής εξάπλωσης, ενώ σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή, γίνονται όλο και πιο εμφανείς οι επιπτώσεις της διάβρωσης και των απωλειών οργανικού άνθρακα του εδάφους. Η **απερήμωση** αποτελεί επίσης αυξανόμενη απειλή στην ΕΕ. Για τούτο, είναι σημαντικό να ενταθούν οι προσπάθειες για την προστασία της γονιμότητας και τη μείωση της διάβρωσης του εδάφους και για την αύξηση της οργανικής ύλης του. Αυτό θα πρέπει να γίνει με την υιοθέτηση **βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης του εδάφους**, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της ΚΓΠ. Απαιτείται επίσης σημαντική πρόοδος όσον αφορά τον εντοπισμό **μολυσμένων**

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>

εδαφών, την αποκατάσταση των **υποβαθμισμένων εδαφών**, τον καθορισμό των συνθηκών για την καλή οικολογική τους κατάσταση, τη θέση στόχων αποκατάστασης και τη βελτίωση της παρακολούθησης της **ποιότητας του εδάφους**. Τέλος, επισημαίνεται στην παρ. 2.2.4. η συμβολή στην αποκατάσταση της φύσης της αύξησης της ποσότητας των δασών και της βελτίωσης της υγείας και της ανθεκτικότητάς τους καθώς και ότι τα δάση έχουν τεράστια σημασία για τη βιοποικιλότητα, τη ρύθμιση του κλίματος και των υδάτων, την παροχή τροφίμων, φαρμάκων και υλικών, τη δέσμευση και την αποθήκευση του διοξειδίου του άνθρακα, **τη σταθεροποίηση του εδάφους** και τον καθαρισμό του αέρα και των υδάτων, ενώ συνιστούν και φυσικό ενδιαίτημα για αναψυχή και μάθηση σχετικά με τη φύση.

7. Ευρωπαϊκή Συμφωνία για το Έδαφος

Η «Ευρωπαϊκή Συμφωνία για το Έδαφος» (**Soil Deal for Europe**)⁶ θεωρείται μία από τις πέντε αποστολές της ΕΕ στο πλαίσιο του προγράμματος «Ορίζων Ευρώπη» και είναι ειδικά αφιερωμένη στην προώθηση της υγείας του εδάφους, στοχεύοντας να διασφαλίσει ότι το 75% των εδαφών της ΕΕ θα είναι υγιή ή σημαντικά βελτιωμένα έως το 2030.

8. Στόχοι Ανάπτυξης του ΟΗΕ (Ατζέντα 2030)

Καθοριστικής σημασίας είναι η διασφάλιση και η διατήρηση της ποιότητας και της ισορροπημένης οικολογικής κατάστασης του εδάφους αναφορικά και με την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών (Ατζέντα 2030)⁷ που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση παγκόσμιων προκλήσεων, στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο και στην εξασφάλιση ενός καλύτερου και βιώσιμου μέλλοντος για όλους⁸.

Κυρίως η καλή ποιότητα του εδάφους υπηρετεί τον Στόχο 15 (Ζωή στη Στεριά) αποτρέποντας την ερημοποίηση και την υποβάθμιση των εδαφών. Σύμφωνα με τον Στόχο 15, υπολογίζεται ότι 2,6 δισεκατομμύρια άνθρωποι εξαρτώνται άμεσα από τη γεωργία, ενώ το 52% τη γης που χρησιμοποιείται για γεωργικούς σκοπούς επηρεάζεται από την υποβάθμιση του εδάφους. Από το 2008 η υποβάθμιση του εδάφους υπολογίζεται ότι επηρέασε τη ζωή 1,5 δισεκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως, εξ αιτίας δε της ξηρασίας και της ερημοποίησης κάθε χρόνο χάνονται 12 εκατ. εκτάρια (23 εκτάρια/λεπτό), στη θέση των οποίων θα μπορούσαν να είχαν καλλιεργηθεί 20 εκατ. τόνοι δημητριακών. Το 74% των φτωχών ανθρώπων συνδέεται άμεσα με την υποβάθμιση της γης σε παγκόσμιο επίπεδο⁹.

⁶ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/soil-deal-europe_en?prefLang=el

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/sustainable-development-goals.html>

⁸ <https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/>

⁹ <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-15-%ce%b6%cf%89%ce%b7-%cf%83%cf%84%ce%b7-%cf%83%cf%84%ce%b5%cf%81%ce%b9%ce%b1/>

Η καλή ποιότητα του εδάφους συνδέεται και υπηρετεί και το σύνολο των ακόλουθων **Στόχων του ΟΗΕ για την Ανάπτυξη** ως το 2030: 1 - Μηδενική φτώχεια¹⁰, 2 - Μηδενική πείνα (εξάλειψη της πείνας, επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας, βελτιωμένη διατροφή, προώθηση της βιώσιμης γεωργίας)¹¹, 3 - Καλή υγεία και ευημερία¹², 6 - Καθαρό νερό και αποχέτευση¹³, 11 - Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες¹⁴ (ιδίως υποστόχοι: 11.3 Βελτίωση της χωρίς αποκλεισμούς, βιώσιμης αστικοποίησης για όλους και των ικανοτήτων για συμμετοχικό, ολοκληρωμένο και βιώσιμο σχεδιασμό και διαχείριση των ανθρώπινων οικισμών για όλες τις χώρες και 11.7 Παροχή καθολικής πρόσβασης σε ασφαλείς, χωρίς αποκλεισμούς, προσβάσιμους πράσινους, δημόσιους χώρους) και 13 - Δράση για το Κλίμα¹⁵.

Η παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση, όπως προσδιορίζεται επίσημα από τον ΟΗΕ (Πρόγραμμα Περιβάλλοντος UNEP), την ΕΕ και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), έχει τρεις βασικές διαστάσεις: την κλιματική κρίση, την απώλεια της βιοποικιλότητας και την αυξανόμενη ρύπανση, οι οποίες είναι αλληλένδετες, αλληλοτροφοδοτούμενες και σε άμεση σχέση με την οικονομική μεγέθυνση. Τα εννέα «**πλανητικά όρια**», δηλαδή οι πλανητικοί περιορισμοί που εξασφαλίζουν τις αναγκαίες συνθήκες για την επιβίωση και ευημερία του ανθρώπου, δεν περιορίζονται στην κλιματική αλλαγή αλλά περιλαμβάνουν και την ακεραιότητα της βιόσφαιρας (γενετική και λειτουργική ποικιλότητα - βιοποικιλότητα), τις γεωχημικές ροές που αφορούν τον κύκλο του αζώτου και του φωσφόρου, την αλλαγή χρήσεων γης, την οξίνιση των ωκεανών, το ατμοσφαιρικό φορτίο αερολυμάτων, την καταστροφή της στιβάδας του όζοντος, τη χρήση του γλυκού νερού και τη χημική ρύπανση. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες σε παγκόσμια κλίμακα έχουν ήδη ξεπεράσει τα έξι από τα όρια αυτά, η δε Ελλάδα τα επτά, μεταξύ των οποίων η κατανάλωση επιφανειακού και υπόγειου γλυκού νερού, οι αλλαγές στη χρήση γης και το οικολογικό αποτύπωμα. Παρά ταύτα, τόσο η συζήτηση όσο και τα λαμβανόμενα για την αντιμετώπιση της συνολικής και

¹⁰ <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-1-%ce%bc%ce%b7%ce%b4%ce%b5%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%cf%86%cf%84%cf%89%cf%87%ce%b5%ce%b9%ce%b1/>

¹¹ <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-2-%ce%bc%ce%b7%ce%b4%ce%b5%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%cf%80%ce%b5%ce%b9%ce%bd%ce%b1/>

¹² <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-3-%ce%ba%ce%b1%ce%bb%ce%b7-%cf%85%ce%b3%ce%b5%ce%b9%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b5%cf%85%ce%b7%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b9%ce%b1/>

¹³ <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-6-%ce%ba%ce%b1%ce%b8%ce%b1%cf%81%ce%bf-%ce%bd%ce%b5%cf%81%ce%bf-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b1%cf%80%ce%bf%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%b5%cf%85%cf%83%ce%b7/>

¹⁴ <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-11-%ce%b2%ce%b9%cf%89%cf%83%ce%b9%ce%bc%ce%b5%cf%83-%cf%80%ce%bf%ce%bb%ce%b5%ce%b9%cf%83-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%bf%cf%84%ce%b7%cf%84/>

¹⁵ <https://unric.org/el/%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%87%ce%bf%cf%83-13-%ce%b4%cf%81%ce%b1%cf%83%ce%b7-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%bf-%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bc%ce%b1/>

πολυδιάστατης περιβαλλοντικής κρίσης μέτρα περιορίζονται σχεδόν αποκλειστικά στη διάσταση της κλιματικής αλλαγής, οι δε άλλες εξίσου σημαντικές πτυχές και ιδίως η απώλεια της βιοποικιλότητας, ο κατακερματισμός των οικοτόπων, η αλλαγή χρήσεων γης, η **σφράγιση ελεύθερου εδάφους** και η διατάραξη της ροής των υπογείων υδάτων, υποβαθμίζονται συστηματικά.

9. ν. 1650/1986 - Μέτρα για την προστασία του εδάφους

Με το άρθρο 11 (Μέτρα για την προστασία του εδάφους) του ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/16.10.1986) παρασχέθηκε εξουσιοδότηση για την έκδοση κοινών υπουργικών αποφάσεων για τον **καθορισμό μέτρων και τρόπων προστασίας των εδαφών** από τις φυσικές ζημιές και ιδίως από διάβρωση, έλλειψη αερισμού, αποξήρανση, υπεργήρανση, καταστροφή δομής, αλάτωση, αποκάλυψη δυσμενών οριζόντων, χημική εξάντληση, υπερλίπανση ή ακατάλληλη λίπανση, προσθήκη τοξικών ουσιών από τη **χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων**, για τη διατήρηση και αύξηση της παραγωγικότητάς τους. Συναφώς παρασχέθηκε νομοθετική εξουσιοδότηση για την έκδοση κοινής υπουργικής απόφασης αφενός για τον καθορισμό των χώρων τελικής διάθεσης τοξικών και επικίνδυνων αποβλήτων και ιλύος και αφετέρου για τη χρήση φυσικών λιπαντικών ουσιών ή μέσων για την προστασία ζώων και φυτών από ασθένειες και περιορισμοί και απαγορεύσεις στην παραγωγή, εισαγωγή και εμπορία φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων που δημιουργούν κίνδυνο ρύπανσης, αλλά και για τον καθορισμό των μεθόδων, όρων και περιορισμών για τη διάθεση στη γεωργία της ιλύος που προέρχεται από την επεξεργασία αποβλήτων.

10. Γενικές διατάξεις για την περιβαλλοντική βλάβη

Για βλάβες στο περιβάλλον, στην υγεία και στη δημόσια ασφάλεια από τη χρήση λιπασμάτων, χημικών και λοιπών ουσιών για εργασίες στο έδαφος, εφαρμογή έχουν, κατά περίπτωση, και οι γενικές διατάξεις του **ν. 1650/1986** (ΦΕΚ Α' 160/16.10.1986) «Για την προστασία του περιβάλλοντος» ιδίως τα άρθρα 28-30 για την πρόβλεψη ποινικών, αστικών και διοικητικών κυρώσεων, του **ν. 4042/2012** (ΦΕΚ Α' 24/13.2.2012) «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την οδηγία 2008/99/ΕΚ - Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων - Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής», του **πδ/τος 148/2009** (ΦΕΚ Α' 190/29.9.2009) «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον - Εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/ΕΚ (περιβαλλοντική ευθύνη) και των άρθρων **105-106 ΕισΝΑΚ** (Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα - α.ν. 2783/1941, έναρξη ισχύος 23/2/1946) περί της Αστικής ευθύνης του Δημοσίου, των ΟΤΑ και λοιπών νηδδ για πράξεις και παραλείψεις των οργάνων τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Συναφώς οι διατάξεις του **άρθρου 279¹⁶ του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ)** προβλέπουν ότι όποιος δηλητηριάζει: α) πηγές, πηγάδια, βρύσες ή άλλες

¹⁶ Το άρθρο 279 ΠΚ τροποποιήθηκε με το άρθρο 53 ν. 4855/2021 (ΦΕΚ Α' 215/12.11.2021).

διοχετεύσεις ή δεξαμενές νερού, β) τρόφιμα, ποτά ή άλλα πράγματα που είναι προορισμένα για πώληση ή για χρήση από το κοινό των οποίων η χρήση μπορεί να προκαλέσει κίνδυνο για άνθρωπο, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος εισάγει σε κάποιο από αυτά άλλες ύλες που μπορούν να προκαλέσουν το ίδιο αποτέλεσμα. Με την ίδια ποινή τιμωρείται επίσης όποιος κατέχει προς πώληση, πωλεί ή θέτει με οποιοδήποτε τρόπο σε κυκλοφορία τα υπό στοιχείο β' πράγματα. Οι πράξεις της παρ. 1 τιμωρούνται: α) με κάθειρξη αν είχαν ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη, β) με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών αν είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο άλλου. Αν προκλήθηκε ο θάνατος μεγάλου αριθμού ανθρώπων, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ισόβια κάθειρξη. Αν στις περιπτώσεις της παρ. 1 η πράξη τελείται από αμέλεια και από αυτήν μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο, επιβάλλεται φυλάκιση έως τρία (3) έτη.

11. Προστασία από νιτρορρύπανση, βιομηχανική δραστηριότητα και γεωργικά απόβλητα

Με την **οδηγία 91/676/ΕΟΚ** καθορίστηκε ότι προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα γενικό επίπεδο προστασίας από τη ρύπανση, τα κράτη μέλη θεσπίζουν **κώδικες ορθής γεωργικής πρακτικής** και καταρτίζουν πρόγραμμα προώθησης της εφαρμογής τους, καθώς και ότι τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Επιτροπή λεπτομέρειες των κωδικών ορθής γεωργικής πρακτικής, η δε Επιτροπή συμπεριλαμβάνει πληροφορίες για τους κώδικες αυτούς στην προβλεπόμενη έκθεσή της (άρθρο 4). Ακολούθως, με την **ΚΥΑ οικ. 147070/21.11.2014** (ΦΕΚ Β' 3224/2.12.2014) προσδιορίστηκαν οι περιοχές που υφίστανται νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης (Κατάλογος ευπρόσβλητων ζωνών), σύμφωνα με την ΚΥΑ 16190/1335/1997, με τον προσδιορισμό επιπλέον αποδεκτών που υφίστανται ή ενδέχεται να υποστούν νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης από τις χερσαίες περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ευπρόσβλητες ζώνες. Και με την **ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΓΡΕΓΥ/38552/265/25.4.2019** (ΦΕΚ Β' 1496/3.5.2019) θεσπίστηκε «Πρόγραμμα Δράσης περιοχών που έχουν χαρακτηριστεί ως ευπρόσβλητες ζώνες από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης.

Με την **οδηγία 278/1986** θεσπίστηκαν μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία (ΕΕ L 181/6/4.7.1986) και συνακόλουθα η **ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΔΑ/41828/630/18.4.2023** (ΦΕΚ Β' 2692/21.4.2023) καθόρισε μέτρα, όρους και διαδικασίες για τη χρησιμοποίηση επεξεργασμένης ιλύος στη γεωργία και στην αποκατάσταση του εδάφους σε συμμόρφωση με την Οδηγία 86/278/ΕΟΚ.

Η **ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΔΕΔ/46424/1134/13.5.2021** (ΦΕΚ Β' 2185/26.5.2021) έθεσε ένα πλαίσιο κανόνων, μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης του περιβάλλοντος από βιομηχανικές δραστηριότητες σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της οδηγίας 2010/75/ΕΕ περί βιομηχανικών εκπομπών, ενώ με την **ΚΥΑ Η.Π. 24944/1159/14.6.2006** (ΦΕΚ Β' 791/30.6.2006) εγκρίθηκαν Γενικές Τεχνικές Προδιαγραφές διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων σύμφωνα με την ΚΥΑ 13588/725 και με την **ΚΥΑ ΥΠΕΝ/ΥΠΡΓ/56257/7231/20.6.2019** (ΦΕΚ Β' 2646/1.7.2019) καθορίστηκε πλαίσιο κανόνων, μέτρων και

διαδικασιών για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης του περιβάλλοντος από βιομηχανικές δραστηριότητες σε συμμόρφωση με την οδηγία 2010/75/ΕΕ.

Ακολούθως εξετάζονται ορισμένες σημαντικές **δικαστικές αποφάσεις** που έκριναν για τα θέματα αυτά:

α) **Διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων**: Σύμφωνα με την απόφαση ΣΤΕ 1784/2015, στο πλαίσιο ελέγχου σχετικά με τη διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων από βιομηχανική μονάδα που λειτουργούσε στην ευρύτερη περιοχή του **ποταμού Ασωπού** στον νομό Βοιωτίας, πραγματοποιήθηκαν από την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ) επιθεωρήσεις, για τον έλεγχο τήρησης των περιβαλλοντικών όρων και της ισχύουσας περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Σε βάρος της αναιρεσείουσας εταιρείας διαπιστώθηκαν οι ακόλουθες παραβάσεις: α) μη προσήκουσα διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων της μονάδας, σύμφωνα με την κυα 13588/725/2006 ως ίσχυε, β) υπέρβαση του ανωτάτου ορίου απόρριψης όσον αφορά τη **συγκέντρωση νικελίου (Ni)** (2,381 mg/L), κατά παράβαση της κοινής νομαρχιακής αποφάσεως Α.19640/1979 (Β' 1136), γ) μεγάλη ποσότητα ύδατος στη δεξαμενή αποθήκευσης ιλύος, κατά παράβαση περιβαλλοντικού όρου της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων. Όπως έγινε δεκτό, σε περίπτωση που μετά τη διενέργεια αυτοψίας, διαπιστωθούν περισσότερες από μία παραβάσεις της νομοθεσίας περί προστασίας του περιβάλλοντος ή των περιβαλλοντικών όρων μιας επιχειρήσεως και επιβληθούν με την αυτή διοικητική πράξη περισσότερα τους ενός πρόστιμα των άρθρων 30 του ν. 1650/1986 και 9 του ν. 2947/2001, η αρμοδιότητα του οργάνου καθορίζεται από το άθροισμα των ποσών των επιβληθέντων προστίμων, όπως αυτά περιγράφονται στη σχετική έκθεση ελέγχου¹⁷.

β) **Περιβαλλοντική υποβάθμιση από απορρίψεις θερμοκηπίου**: Με την απόφαση ΑΠ 930/2014 ο Άρειος Πάγος έκανε δεκτό ότι το άρθρο 28 του ν. 1650/1986 δεν εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση προσβολής του περιβάλλοντος περιοχών απόλυτης προστασίας της φύσης, για τις οποίες απαιτείται έκδοση προεδρικού διατάγματος, αλλά γενικά όταν αντικείμενο προστασίας είναι το περιβάλλον και αντικειμενικά ερευνάται η **ύπαρξη ενέργειας που προκάλεσε την υποβάθμισή του**. Στην προκειμένη υπόθεση το δικαστήριο έκρινε ορθή και αιτιολογημένη την καταδίκη του κατηγορουμένου για το αδίκημα της διατάξεως του άρθρου 28 παρ. 1α' του ν. 1650/1986, καθώς νομίμως απεδείχθη ότι ο αναιρεσείων, ενεργώντας με πρόθεση, απέρριψε **μεγάλες ποσότητες απορριμμάτων** (ξύλα, καλάμια, μέταλλα, πλαστικά δοχεία, συσκευασίες φυτοφαρμάκων κ.ά.) στην παραλιακή περιοχή του Δήμου Ζαχάρως νομού Ηλείας, από συστηματική καλλιέργεια καρπουζιών σε **εγκατάσταση θερμοκηπίων**. Συγκεκριμένα, έγινε δεκτό ότι επήλθε **αλλοίωση των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών** της περιοχής, **μεταβολή του αναγλύφου** από την ισοπέδωση εκτάσεως αμμοθινών, διάσπαση της συνέχειας του οικοσυστήματος με την καταστροφή της τοπικής χλωρίδας, την **ερήμωση του εδάφους** και τη διατάραξη της πανίδος, σημαντική αλλοίωση του τοπίου

¹⁷ Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη - Εθνικό, ενωσιακό και διεθνές νομοθετικό πλαίσιο και εφαρμογή», https://dasarxeio.com/2019/04/17/66887/#_ftn2

και κίνδυνος από τη **συστηματική χρήση φυτοφαρμάκων**, για τη **μόλυνση του εδάφους**, την υγεία των κατοίκων και λουομένων και του προστατευόμενου είδους χελώνας caretta - caretta της θαλάσσιας προστατευόμενης περιοχής της Ζαχάρως. Από τις ανωτέρω ενέργειες και τη συστηματική καλλιέργεια καρπουζιών με φυτοφάρμακα έγινε δεκτό ότι προκλήθηκε υποβάθμιση και μεταβολή του φυσικού περιβάλλοντος, η οποία μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής, στην υγεία των κατοίκων και στις αισθητικές αξίες¹⁸.

γ) **Ρύπανση από παράνομες αποθέσεις εργοστασίου**: Με την απόφαση ΑΠ 515/2015 έγινε δεκτό από το δικαστήριο του Αρείου Πάγου ότι σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του ν. 1650/1986, ως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο μετά τον ν. 4042/2012, όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη άδεια ή έγκριση και υποβαθμίζει το περιβάλλον, τιμωρείται με φυλάκιση ή και χρηματική ποινή. Βασικοί στόχοι των ως άνω διατάξεων είναι η αποτροπή της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, η λήψη των αναγκών για τον σκοπό αυτό προληπτικών μέτρων και η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος, τη ρύπανση και τις οχλήσεις. Στην προκειμένη περίπτωση, το τριμελές Πλημμελειοδικείο Μυτιλήνης καταδίκασε τον αναιρεσείοντα σε φυλάκιση πέντε (5) μηνών, για τον λόγο ότι προέβη σε **εναπόθεση στον αύλειο ακάλυπτο χώρο εργοστασίου μεγάλης ποσότητας ανεπεξέργαστου ελαιοπυρήνα**, χωρίς να υπάρχουν εγκαταστάσεις περισυλλογής, επεξεργασίας και διάθεσης των στραγγιδίων καταλοίπων του ως άνω προϊόντος και χωρίς τη σφράγιση τμημάτων ραφινερίας και σαπωνοποιίας του συγκροτήματος. Από τις εν λόγω παράνομες ενέργειες απεδείχθη ότι προεκλήθη έντονη δυσοσμία και **σοβαρή υποβάθμιση του περιβάλλοντος** στην περιοχή και των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της¹⁹.

δ) **Περιβαλλοντική ευθύνη κατά το πδ/γμα 148/2009**: Με την απόφαση ΣΤΕ 976/2015 κρίθηκε υπόθεση που αφορούσε **παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας** της Διοικήσεως να αναλάβει δράση **πρόληψης και αποκατάστασης του εδάφους** και των υδάτων της περιοχής του Ασωπού ποταμού, σύμφωνα με το άρθρο 13 του πδ/τος 148/2009, με το οποίο ενσωματώθηκε η Οδηγία 2004/35/EK περί περιβαλλοντικής ευθύνης. Το δικαστήριο απεφάνθη ότι κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 24 παρ. 1 του Συντάγματος, 191 της Ενοποιημένης Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 174 ΣυνθΕΕ) και 2-13, 18-19, Παράρτημα ΙΙ του πδ/τος 148/2009, εφόσον ο συντακτικός και ο κοινοτικός νομοθέτης, έχοντας επίγνωση του οικολογικού προβλήματος, ανήγαγαν το φυσικό περιβάλλον σε αντικείμενο ιδιαίτερης έννομης προστασίας, η προστασία αυτή πρέπει να είναι πλήρης και αποτελεσματική. Κατά συνέπεια, η ως άνω συνταγματική διάταξη **καθιστά υποχρεωτική** για μεν τον κοινό νομοθέτη και τη Διοίκηση τη λήψη των προς τούτο αναγκαίων προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων, κανονιστικών ή γενικών ατομικών ή ατομικών, για δε τα δικαστήρια την παροχή αποτελεσματικής προστασίας στο φυσικό περιβάλλον. Εντεύθεν έπεται κατά την απόφαση, ότι η παράλειψη της Διοικήσεως προς λήψη των μέτρων αυτών συνιστά παράλειψη οφειλόμενης

¹⁸ Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη ...», ό.π.

¹⁹ Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη ...», ό.π.

ενέργειας υποκείμενη σε ακύρωση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, εφόσον διαφορετικά η μεν συνταγματική επιταγή θα μετέπιπτε σε θεωρητική διακήρυξη αρχής, το δε φυσικό περιβάλλον θα παρέμενε άνευ προστασίας, εκτεθειμένο σε καταστροφή εναντίον της σαφούς βουλήσεως του συνταγματικού νομοθέτη. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεασθεί από περιβαλλοντική ζημία ή έχει έννομο συμφέρον από τη λήψη περιβαλλοντικής απόφασης σχετικά με τη ζημία, δικαιούται να υποβάλει εγγράφως στον αρμόδιο Τομέα της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ) τις πληροφορίες που διαθέτει, σχετικά με περιβαλλοντική ζημία που έχει υποπέσει στην αντίληψή του και να καλέσει την αρμόδια αρχή να αναλάβει δράση βάσει του πδ/τος 148/2009, χωρίς να απαιτείται η αναφορά σε ευθύνη συγκεκριμένου φορέα εκμετάλλευσης. Η αίτηση συνοδεύεται από σχετικές πληροφορίες και στοιχεία που τεκμηριώνουν επαρκώς τους διατυπωθέντες ισχυρισμούς για την **περιβαλλοντική ζημία**. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι η ΕΥΕΠ, σε περίπτωση που μετά από υποβολή αιτήσεως κατ' άρθρο 13 του πδ/τος 148/2009, τεκμηριωμένης ως προς την ύπαρξη περιβαλλοντικής ζημίας, διαπιστώσει συγκεκριμένη περιβαλλοντική ζημία, η οποία οφείλεται σε ελεγχόμενη από απόψεως χώρου και χρόνου ρύπανση, προκαλούμενη από τη δράση ενός ή περισσοτέρων φορέων εκμεταλλεύσεως, η οποία καθιστά δυσχερή και ενδεχομένως αδύνατο τον **εντοπισμό του υπευθύνου ή των υπευθύνων φορέων** και μάλιστα κατά συγκεκριμένο ποσοστό ευθύνης, οφείλει να κάνει δεκτό το αίτημα για ανάληψη δράσεως, χωρίς να απαιτείται καταλογισμός της περιβαλλοντικής ευθύνης συγκεκριμένου φορέα εκμεταλλεύσεως και να διαβιβάσει την απόφασή της άμεσα στην αρμόδια αρχή, η οποία θα προβεί περαιτέρω σε ενέργειες για την **αποκατάσταση της ζημίας**, ανακτώντας ή όχι τις σχετικές δαπάνες. Η απόφαση αποδοχής ή απορρίψεως της αιτήσεως πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένη, η δε παράλειψη απαντήσεως, καθεαυτή, συνιστά κατά την απόφαση παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας, η οποία προσβάλλεται παραδεκτώς με αίτηση ακυρώσεως. Περαιτέρω, έγινε δεκτό ότι η ΕΥΕΠ, η οποία αποδέχθηκε την ύπαρξη αδιαμφισβήτητα άμεσης και διαρκούς απειλής και την εκδήλωση **περιβαλλοντικής ζημίας στα ύδατα και στο έδαφος της περιοχής του ποταμού Ασωπού**, με βάση ευρήματα των ελέγχων - επιθεωρήσεων της ίδιας υπηρεσίας, εργαστηριακές αναλύσεις και μελέτες επιστημονικών φορέων, όφειλε να δεχθεί το αίτημα για **ανάληψη δράσης πρόληψης και αποκατάστασης** εκ μέρους της Διοικήσεως, χωρίς να απαιτείται η δράση αυτή να συνδέεται με καταλογισμό των υπευθύνων φορέων εκμετάλλευσης και υπό την εκδοχή ακόμη ότι ο εντοπισμός τους ήταν αδύνατος ή προβλεπόταν να καταστεί δυνατός σε μεταγενέστερο χρόνο, δεδομένου ότι η δυσχέρεια εντοπισμού των υπευθύνων ρυπάνσεως δεν συνιστά αναγκαίως, κατά την απόφαση, **ρύπανση διάχυτου χαρακτήρα** κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 2 του πδ/τος 148/2009. Οι περιγραφόμενες στις έγγραφες απόψεις της ενέργειας της Διοικήσεως δεν συνιστούσαν κατά το δικαστήριο, οργανωμένη δράση πρόληψης και αποκατάστασης, κατά την έννοια του πδ/τος 148/2009, ούτε συνολική αντιμετώπιση της επίμαχης περιβαλλοντικής ζημίας, αφού μάλιστα περιορίζονταν κυρίως στα ύδατα της περιοχής. Δέχθηκε περαιτέρω το δικαστήριο ότι η υποβολή τεκμηριωμένου ως προς την ύπαρξη περιβαλλοντικής ζημίας αιτήματος αρκούσε για την κίνηση της διαδικασίας του άρθρου 13 του πδ/τος 148/2009 καθώς και ότι σε περίπτωση **περιβαλλοντικής ζημίας προερχομένης από πλείονες δραστηριότητες** δεν απαιτείται επιμερισμός της σε κάθε μεμονωμένη

δραστηριότητα, όπως αβάσιμα ισχυρίσθηκε η Διοίκηση. Το γεγονός ότι οι νόμιμα λειτουργούσες δραστηριότητες της περιοχής διέθεταν άδειες απ' ευθείας διαθέσεως στον Ασωπό των επεξεργασμένων υγρών τους αποβλήτων, άδειες επιφανειακής ή υπεδάφιας διάθεσης και άδειες υπαίθριας προσωρινής αποθήκευσης των στερεών βιομηχανικών τους αποβλήτων, συνιστούσε κατά την απόφαση, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 11 παρ. 5.1 του πδ/τος 148/2009, λόγο απαλλαγής του υπευθύνου φορέα από την υποχρέωση καταβολής των **δαπανών για τις δράσεις αποκατάστασης**, χωρίς πάντως να αίρεται η υποχρέωση των φορέων εκμετάλλευσης στην τήρηση και εφαρμογή μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών κατ' άρθρο 11 παρ. 5.2 του πδ/τος 148/2009²⁰.

ε) **Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης:** Υπόθεση C-534/2013 επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 4ης Μαρτίου 2015, Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare, Ministero della Salute, Ispra- Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale κατά Fipa Group Srl. Το δικαστήριο ερμηνεύοντας το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απεφάνθη ότι η Οδηγία 2004/35/EK έχει την έννοια ότι δεν αντιβαίνει σε αυτήν εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις υποθέσεις της κύριας δίκης, βάσει της οποίας, σε περίπτωση κατά την οποία είναι αδύνατο να προσδιορισθεί ο υπεύθυνος για τη **ρύπανση γηπέδου** ή να απαιτηθεί από αυτόν η **λήψη μέτρων αποκατάστασης**, δεν επιτρέπεται στην αρμόδια αρχή να επιβάλει την εφαρμογή των προληπτικών μέτρων και των μέτρων αποκαταστάσεως στον κύριο του γηπέδου αυτού, ο οποίος δεν ευθύνεται για τη ρύπανση, δεδομένου ότι ο κύριος αυτός υποχρεούται απλώς να αποδώσει τις δαπάνες για τις ενέργειες της αρμόδιας αρχής εντός των ορίων της, καθοριζόμενης κατόπιν των ενεργειών αυτών, αγοραίας αξίας της εκτάσεως. Ομοίως έκρινε το δικαστήριο και στην υπόθεση C-592/2013 απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015 (ECLI:EU:C:2015:679), Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare, Ministero della Salute, Ministero dello Sviluppo economico contre Ediltecnica SpA²¹.

στ) **Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης:** Υπόθεση C-335/2016 απόφαση της 30ής Μαρτίου 2017, VG Čistoća d.o.o. κατά Đuro Vladika, Ljubica Vladika. Έγινε δεκτό ότι δυνάμει του άρθρου 14 της Οδηγίας 2008/98 και σύμφωνα με την αρχή «**ο ρυπαίνων πληρώνει**», το κόστος **διαχειρίσεως των αποβλήτων** βαρύνει τον αρχικό παραγωγό αποβλήτων, τον τρέχοντα ή τους προηγούμενους κατόχους αποβλήτων. Η οικονομική αυτή υποχρέωση. Δεν υφίσταται κατά το δικαστήριο κανονιστική ρύθμιση, θεσπισθείσα βάσει του άρθρου 192 ΣΛΕΕ, η οποία να επιβάλλει στα κράτη μέλη συγκεκριμένη μέθοδο ως προς τη χρηματοδότηση του κόστους της διαθέσεως αστικών αποβλήτων, οπότε η χρηματοδότηση αυτή μπορεί κατ' επιλογήν του ενδιαφερομένου κράτους μέλους να διασφαλίζεται αδιακρίτως, με φόρο, τέλος ή οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Κατά το άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2008/98 τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε να εξασφαλίζουν ότι οι παραγωγοί αποβλήτων μετέχουν συλλογικά στις αναγκαίες επενδύσεις προς επίτευξη των σκοπών που παρατίθενται στο άρθρο 11 παρ. 1 στο άρθρο 14 και στο άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2008/98 λόγω της συμμετοχής τους στην παραγωγή των αποβλήτων.

²⁰ Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη ...», ό.π.

²¹ Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη ...», ό.π.

ζ) **Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης:** Υπόθεση ΔΕΕ C-202/2016, επί της οποίας εξεδόθη η απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας. Το δικαστήριο απεφάνθη, μεταξύ άλλων, ότι μολονότι το άρθρο 13 της Οδηγίας 2008/98 δεν ορίζει επακριβώς το περιεχόμενο των μέτρων που πρέπει να λαμβάνονται, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι η **διάθεση αποβλήτων** πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να βλάπτεται το περιβάλλον, το άρθρο αυτό δεσμεύει τα κράτη μέλη ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, αφήνοντάς τους περιθώριο εκτιμήσεως κατά την αξιολόγηση της αναγκαιότητας των εν λόγω μέτρων. Κατά συνέπεια, δεν είναι κατ' αρχήν δυνατόν να συναχθεί απευθείας από το γεγονός ότι μια πραγματική κατάσταση δεν συνάδει με τους οριζόμενους στο άρθρο 13 της Οδηγίας 2008/98 σκοπούς ότι το οικείο κράτος μέλος δεν έχει λάβει τα αναγκαία μέτρα, **ώστε να εξασφαλίζεται** ότι η διαχείριση των αποβλήτων πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να βλάπτεται το περιβάλλον. Εν τούτοις, η εξακολούθηση μιας τέτοιας πραγματικής καταστάσεως, ιδίως όταν συνεπάγεται **σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος επί μακρόν άνευ παρεμβάσεως των αρμοδίων αρχών**, ενδέχεται να σημαίνει ότι τα κράτη μέλη έχουν υπερβεί τα όρια της εξουσίας εκτιμήσεως που τους παρέχει η διάταξη αυτή. Το Δικαστήριο έκρινε συναφώς ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι συμφύης με την παρουσία αποβλήτων σε χώρο ταφής και ότι, επί μακρόν, ο ΧΥΤΑ Τεμπλονίου Κερκύρας δεν πληρούσε τους προβλεπόμενους από το δίκαιο της Ένωσης όρους λειτουργίας και, ως εκ τούτου, τα επίμαχα απόβλητα **προκάλεσαν υποβάθμιση του περιβάλλοντος**. Κατά συνέπεια η Ελληνική Δημοκρατία επιτρέποντας την εξακολούθηση πραγματικής καταστάσεως, η οποία προκάλεσε επί μακρόν σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος, υπερέβη τα όρια της εξουσίας εκτιμήσεως που της απονέμει το άρθρο 13 της Οδηγίας 2008/98 και παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο αυτό. Το συμπέρασμα αυτό δεν ανατρέπεται από το προβαλλόμενο από την Ελληνική Δημοκρατία επιχείρημα ότι η κατάσταση του ΧΥΤΑ Τεμπλονίου είναι απότοκος της πληθυσμιακής πυκνότητας της νήσου Κέρκυρας και του αριθμού των τουριστών που την επισκέπτονται κατά τους θερινούς μήνες, δεκτού γενομένου ότι το κράτος μέλος δεν δύναται να επικαλεσθεί δυσχέρειες πρακτικής, διοικητικής ή οικονομικής φύσεως, προκειμένου να δικαιολογήσει τη μη τήρηση των υποχρεώσεων και των προθεσμιών που τάσσει η Οδηγία²².

η) **Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης:** Δυνάμει της αποφάσεώς του της 26ης Απριλίου 2017 επί της υπ' αριθ. C-142/2016 υποθέσεως, το δικαστήριο έκανε δεκτό ότι η εφαρμογή της «**αρχής της προφύλαξης**» στο πλαίσιο του άρθρου 6, παρ. 3, της Οδηγίας για τους οικοτόπους επιτάσσει η αρμόδια εθνική αρχή να λαμβάνει υπόψη, μεταξύ άλλων, τα περιλαμβανόμενα στο εν λόγω σχέδιο μέτρα προστασίας με σκοπό την αποτροπή ή μείωση των ενδεχομένων άμεσων επιβλαβών συνεπειών επί του τόπου αυτού, ώστε να διασφαλίζεται ότι το σχέδιο αυτό δεν θα παραβλάψει την ακεραιότητα του προστατευόμενου τόπου. Το κριτήριο έγκρισης που προβλέπει το **άρθρο 6 παρ. 3** δεύτερη περίοδος της Οδηγίας για τους οικοτόπους έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με την «αρχή της

²² Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη ...», ό.π.

προφύλαξης» και παρέχει τη δυνατότητα αποτελεσματικής αποτροπής των επιβλαβών συνεπειών που μπορούν να έχουν για την **ακεραιότητα των προστατευομένων τόπων** τα υπό εξέταση σχέδια ή έργα. Κρίσιμος χρόνος κατά τον οποίο δεν πρέπει να υφίσταται, από επιστημονικής άποψης, καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την απουσία επιβλαβών συνεπειών για την ακεραιότητα του οικείου τόπου, είναι ο χρόνος έκδοσης της απόφασης που εγκρίνει την υλοποίηση του σχεδίου. Η «**δέουσα εκτίμηση**» των επιπτώσεων του σχεδίου ή του έργου στον οικείο τόπο, η οποία πρέπει να πραγματοποιείται βάσει του άρθρου 6 παρ. 3 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, προϋποθέτει ότι πρέπει να προσδιορίζονται, λαμβανομένων υπόψη των βέλτιστων επιστημονικών γνώσεων επί του θέματος, όλες οι πτυχές του σχεδίου ή του έργου που θα μπορούσαν, αυτές καθαυτές ή σε συνδυασμό με άλλα σχέδια ή έργα, να επηρεάσουν τους σκοπούς διατήρησης του τόπου αυτού. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση της 20ής Ιουλίου 2017, υπόθεση C-441/2017 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, που αφορά την εφαρμογή της νομοθεσίας της Ένωσης για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ) σχετικά με τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις έγκρισης των σχεδίων διαχείρισης των δασών. Η υπόθεση αφορούσε ειδικότερα τη διαχείριση του παρθένου δάσους της περιοχής Białowieża στην Πολωνική επικράτεια και συγκεκριμένα, την παράβαση της υποχρέωσης που υπέχει η Πολωνία από τη νομοθεσία της ΕΕ για την εξασφάλιση αυστηρής προστασίας του δάσους και των αναφερομένων προστατευομένων ειδών. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα κράτη μέλη δεν έχουν μια γενική και αφηρημένη υποχρέωση λήψης μέτρων προστασίας των οικοτόπων τους και των πτηνών, αλλά προκειμένου να εγκρίνουν **σχέδια διαχείρισης σε προστατευόμενες περιοχές** οφείλουν προηγουμένως να έχουν εξακριβώσει ότι τούτο δεν θα έχει αρνητική επίδραση στην ακεραιότητα της περιοχής²³. Επισημαίνεται ότι οι θέσεις αυτές του Δικαστηρίου ισχύουν και για κάθε χώρο αστικού πρασίνου, επί του οποίου εφαρμόζεται η δασική νομοθεσία, όπως τα **πάρκα και τα άλση**.

12. Προστασία από τα χημικά προϊόντα

12.1 Σύστημα REACH (Κανονισμός ΕΚ 2006/1907)

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 2006/1907 (ΕΕ L 396/1/30.12.2006) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 θέσπισε κανόνες για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (**Σύστημα «REACH»**) και για την ίδρυση του **Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων (ECHA)**, με σκοπό να εξασφαλισθεί υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας του ανθρώπου και του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της προαγωγής εναλλακτικών μεθόδων αξιολόγησης των κινδύνων ουσιών, και η ελεύθερη κυκλοφορία των ουσιών εντός της εσωτερικής αγοράς, με παράλληλη ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας. Η ονομασία **«REACH»** προέρχεται από τα αρχικά γράμματα των λέξεων: Registration, Evaluation, Authorization & Restriction of Chemicals. Ο Κανονισμός 2006/1907 τέθηκε το πρώτον σε εφαρμογή το έτος 2007 και εισάγει κανόνες σχετικούς με τις ουσίες και τα παρασκευάσματα, οι οποίοι εφαρμόζονται κατά το στάδιο της

²³ Σ. Παυλάκη, «Περιβαλλοντική ευθύνη ...», ό.π.

παρασκευής, της διάθεσης στην αγορά και της χρήσης των αναφερομένων σε αυτόν ουσιών υπό καθαρή μορφή ή σε παρασκευάσματα ή σε αντικείμενα και στη διάθεση παρασκευασμάτων στην αγορά.

Ο Κανονισμός **βασίζεται στην αρχή** ότι αποτελεί **ευθύνη** των παραγωγών, των εισαγωγέων και των μεταγενέστερων χρηστών **να εξασφαλίζουν** ότι οι ουσίες που παρασκευάζουν ή διαθέτουν στην αγορά ή χρησιμοποιούν, δεν βλάπτουν την **υγεία του ανθρώπου** ούτε **το περιβάλλον**²⁴. Οι διατάξεις του Κανονισμού στηρίζονται στην **αρχή της προφύλαξης**. Το σύστημα REACH εφαρμόζεται **σε όλες τις χημικές ουσίες** και ως εκ τούτου, έχει αντίκτυπο σε πολλές επιχειρήσεις. Απαιτεί από τις εταιρείες να εντοπίζουν και να διαχειρίζονται κινδύνους συνδεδεμένους με ουσίες που παρασκευάζουν και πωλούν στην ΕΕ. Οι εν λόγω πληροφορίες πρέπει να αποστέλλονται στον **Ευρωπαϊκό Οργανισμό Χημικών Προϊόντων (ECHA)**, με έδρα το Ελσίνκι, για να καταχωρίζονται σε βάση δεδομένων. Συνακόλουθα, οι εταιρείες πρέπει να αποδεικνύουν την ασφάλεια της εκ μέρους τους χρήσης χημικών ουσιών και να γνωστοποιούν τα μέτρα διαχείρισης του κινδύνου στους χρήστες. Μη καταχωρημένες ουσίες δεν δύνανται να παρασκευάζονται ή να εισάγονται στην ΕΕ. Οι αρχές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σχετικές εθνικές αρχές) εντοπίζουν ουσίες που εμπνέουν πολύ μεγάλη ανησυχία και τις τοποθετούν στον κατάλογο υποψηφίων ουσιών του REACH. Αυτές οι ουσίες θα εξαλειφθούν τελικά σταδιακά από την αγορά. Ο κατάλογος λειτουργεί ως κίνητρο για τις εταιρείες που χρησιμοποιούν αυτές τις ουσίες, ώστε να αναζητήσουν ασφαλέστερες εναλλακτικές ή καινοτόμες λύσεις.

12.2 Κανονισμός (ΕΚ) 1272/2008 (CLP) για τις χημικές ουσίες

Και ο Κανονισμός (ΕΚ) 1272/2008 (ΕΕ L 353/1/31.12.2008), ευρύτερα γνωστός ως «Κανονισμός CLP» (Classification, Labelling and Packaging), έθεσε κανόνες για την ταξινόμηση, την επισήμανση και τη συσκευασία των ουσιών και των μειγμάτων εναρμονίζοντας το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ταξινόμησης Χημικών Ουσιών με το Παγκοσμίως Εναρμονισμένο Σύστημα Ταξινόμησης και Σήμανσης Χημικών Προϊόντων (GHS ή SGA), το οποίο συνιστά ένα διεθνές πρότυπο για την ορθή διαχείριση χημικών ουσιών.

Σκοπός του Κανονισμού CLP είναι η διασφάλιση **υψηλής προστασίας της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος**, μέσω της εναρμόνισης της ταξινόμησης και της επισήμανσης των κινδύνων των χημικών προϊόντων, του καθορισμού απαιτήσεων για την επισήμανση, όπως το περιεχόμενο της ετικέτας και οι συμβουλές ασφαλείας και της θέσπισης κανόνων για την ασφαλή συσκευασία των χημικών προϊόντων που διατίθενται στην αγορά της ΕΕ.

** Για την προστασία από διαρροή, διασπορά κ.λπ. **Λιπασμάτων**, βλ. αναλυτικά στην ενότητα «Λίπανση Φυτών και εδαφών»: ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10-06-03-00 (ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022).*

²⁴ Βλ. «Ρυθμιστικό πλαίσιο για τα χημικά προϊόντα (REACH)», <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/reach-regulatory-framework-for-chemicals.html>

13. Επένδυση πρανών - Πλήρωση νησίδων με φυτική γη

Με την ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-02-07-05-00 (ΥΑ 367126/22.11.2022, ΦΕΚ Β' 6366/15.12.2022) καθορίστηκαν κανόνες και προδιαγραφές σχετικά με την **επένδυση πρανών χωματουργικών έργων** και την **πλήρωση νησίδων με φυτική γη**, με σκοπό την εξασφάλιση υποδομών για φυτεύσεις και τη δημιουργία συνθηκών φυσικής επαναβλάστησης για τη βελτίωση της ένταξης τεχνικών έργων (οδοποιίας, σιδηροδρομικών κ.ά.) στο φυσικό περιβάλλον. Οι εργασίες βελτίωσης του εδάφους για την ανάπτυξη των φυτών (προσθήκη κηπευτικού χώματος κ.λπ. επεμβάσεις) εντάσσονται στις **φυτοτεχνικές εργασίες** (όπου και εξετάζονται αναλυτικά στο πλαίσιο του παρόντος Παραδοτέου), οι οποίες καλύπτονται από τις οικείες Τεχνικές Προδιαγραφές Έργων Πρασίνου της ενότητας με βασικούς κωδικούς ΕΛΟΤ ΤΠ 1501-10.

14. Λίπανση φυτών και εδαφών

(Βλ. νομοθεσία στην ενότητα «Λίπανση φυτών και εδαφών»)

15. Εκσκαφές σε γειτονικό ακίνητο (άρθρο 1007 ΑΚ)

Κατά το άρθρο 1007 του Αστικού Κώδικα (ΑΚ) με τίτλο «Ανόρυξη κοντά στα θεμέλια του γείτονα» ορίζεται ότι δεν επιτρέπεται να σκάβεται ορισμένο ακίνητο σε τέτοιο βάθος, ώστε το έδαφος του γειτονικού ακινήτου να στερηθεί το απαιτούμενο έρεισμα, εκτός αν έχει ληφθεί πρόνοια να στερεωθεί αρκετά το έδαφος με άλλον τρόπο.

16. Ρίζες και κλαδιά γειτονικού ακινήτου (άρθρο 1008 ΑΚ)

Σύμφωνα με το άρθρο 1008 ΑΚ ο κύριος ακινήτου μπορεί να κόψει και να κρατήσει για τον εαυτό του τις ρίζες δέντρων του γειτονικού ακινήτου που εισχωρούν στο κτήμα του. Το ίδιο ισχύει και για τα κλαδιά των δέντρων του γειτονικού ακινήτου που εκτείνονται πάνω από το κτήμα του, εφόσον τάχθηκε προηγουμένως στον νομέα του γειτονικού ακινήτου εύλογη προθεσμία για να τα κόψει. Το δικαίωμα αυτό δεν παρέχεται ωστόσο σε περίπτωση που οι ρίζες ή τα κλαδιά δεν εμποδίζουν τη χρήση του ακινήτου.

17. Καρποί που πέφτουν σε γειτονικό ακίνητο (άρθρο 1009 ΑΚ)

Σχετικά με τους καρπούς που πέφτουν από ορισμένο δέντρο σε γειτονικό ακίνητο, το άρθρο 1009 ΑΚ ορίζει ότι λογίζονται ως καρποί του ακινήτου στο οποίο πέφτουν, εκτός αν το ακίνητο είναι κοινόχρηστο οπότε η διάταξη αυτή δεν ισχύει.

18. Δέντρο στο όριο (άρθρο 1023 ΑΚ)

Όσον αφορά τα δέντρα στο όριο διαφορετικών ακινήτων, το άρθρο 1023 ΑΚ προβλέπει ότι εάν βρίσκονται πάνω στα όρια είναι κοινά και των δύο γειτόνων, ενώ σε περίπτωση που ορισμένο δέντρο στο κοινό όριο δεν χρησιμεύει ως ορόσημο, έχει δικαίωμα καθένας από τους γείτονες να απαιτήσει την αποκοπή του.

19. Απαγόρευση εκσκαφών και επιχώσεων

Κατά το άρθρο 40 παρ. 1 **ν. 1337/1983** (ΦΕΚ Α' 33/14.3.1983) (= άρθρο 329 ΚΒΠΝ - κωδικοποιητικού διατάγματος της 14.7.1999, ΦΕΚ Δ' 580/27.7.1999) «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις»: «**Επιχώσεις και αστικό πράσινο. 1. Μέσα στα σχέδια πόλεων και οικισμών προ του 1923 και στις ΖΟΕ απαγορεύονται οι εκσκαφές και επιχώσεις χωρίς άδεια** της οικείας πολεοδομικής αρχής, εκτός αν η επερχόμενη μεταβολή περιλαμβάνεται σε εγκεκριμένες μελέτες. Αν εκτελούνται τέτοιες εργασίες χωρίς άδεια, εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις αυθαίρετες κατασκευές».

20. Εμπράγματα δικαιώματα σε δέντρα και οικοδομές σε ξένο έδαφος

Σύμφωνα με το **άρθρο 58 ΕισΝΑΚ**: «Το εμπράγματο δικαίωμα **εμφύτευσης** σε ξένο έδαφος, που υπάρχει κατά την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα, διατηρείται και εξακολουθεί να διέπεται από το έως τώρα δίκαιο, ή από τις ειδικές σχετικά με αυτό διατάξεις που ισχύουν έως τώρα».

Κατά το άρθρο **άρθρο 59 ΕισΝΑΚ**: «Εμπράγματα δικαιώματα **επιφάνειας** ή χωριστής κυριότητας, που υπάρχουν κατά την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα **σε φυτεία ή δέντρα ή οικοδομές** σε ξένο έδαφος, διατηρούνται και εξακολουθούν να διέπονται από το έως τώρα δίκαιο ή από τις ειδικές σχετικές διατάξεις που ισχύουν έως τώρα».

Συναφώς, κατά το άρθρο 18 του ν. 3986/2011 (ΦΕΚ Α' 152/1.7.2011) «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015» (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο τρίτο παρ. 12α ν. 4092/2012, ΦΕΚ Α' 220/8.11.2012): «**Ορισμοί. Για τους σκοπούς του Κεφαλαίου αυτού: 1. "Επιφάνεια"** είναι το εμπράγματο δικαίωμα φυσικού ή νομικού προσώπου να κατασκευάζει κτίσμα σε έδαφος κτήματος που είναι, κατά το χρόνο σύστασης του δικαιώματος, δημόσιο, κατά την έννοια της παρ. 4 του παρόντος άρθρου και να ασκεί στο κτίσμα αυτό ή σε κτίσμα ήδη κατασκευασμένο σε τέτοιο κτήμα τις εξουσίες, που παρέχει το δικαίωμα της κυριότητας. 2. "Κύριος" είναι ο κύριος του εδάφους του δημοσίου κτήματος. 3. "Επιφανειούχος" είναι το πρόσωπο που έχει το δικαίωμα της επιφανείας. ...».

21. Υποχρέωση έκδοσης αδειάς

(1) Οικοδομική άδεια: Σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ. 1 του ν. 4495/2017 (ΦΕΚ Α' 167/3.11.2017, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 1 εδάφ. α' της ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/43266/1174, ΦΕΚ Β' 1843/13.5.2020): «**Οικοδομική άδεια** απαιτείται για την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας δόμησης, η οποία δεν εμπίπτει στις εργασίες δόμησης μικρής κλίμακας και αφορά ιδίως: ... γ) εκσκαφές ή επιχώσεις μεγαλύτερες του συν/πλην 0,80 μέτρα, καθώς και επιστρώσεις, διαμορφώσεις οικοπέδων και γηπέδων με σκοπό τη δόμηση ... δ) κατασκευή πισίνας ... η) κατασκευή υπόγειων δεξαμενών, η) εργασίες τοποθέτησης υπόγειων, προκατασκευασμένων δεξαμενών υγρών και αερίων καυσίμων σε πρατήρια καυσίμων, θ) εργασίες της παρ. 2 του παρόντος άρθρου, προϋπολογισμού άνω των είκοσι πέντε χιλιάδων (25.000) ευρώ, υπολογιζόμενου σύμφωνα με το Παράρτημα Β' του

ν. 4495/2017, ανά οριζόντια η κάθετη ιδιοκτησία με την επιφύλαξη των οριζόμενων στο προτελευταίο εδάφιο αυτής».

(2) Έγκριση εργασιών μικρής κλίμακας: Κατ' άρθρο 29 παρ. 2 του ν. 4495/2017 [(ΦΕΚ Α' 167/3.11.2017), όπως τροποποιήθηκε με τα άρθρα 1 παρ. 1, 2 παρ. 1 της ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/43266/1174 (ΦΕΚ Β' 1843/13.5.2020), 2 της ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/69701/4461 (ΦΕΚ Β' 4520/16.10.2018), 34 παρ. 19 ν. 4546/2018 (ΦΕΚ Α' 101/12.6.2018), 65 περ. 2 ν. 4602/2019 (ΦΕΚ Α' 45/9.3.2019), 126 παρ. 3 ν. 4819/2021 (ΦΕΚ Α' 129/23.7.2021), 89 παρ. 1 ν. 4685/2020 (ΦΕΚ Α' 92), 51 ν. 4759/2020 (ΦΕΚ Α' 245), 79 ν. 5106/2024 (ΦΕΚ Α' 63/1.5.2024), έβδομο ν. 4506/2017 (ΦΕΚ Α' 191/12.12.2017)]: «Έγκριση εργασιών δόμησης μικρής κλίμακας απαιτείται, μεταξύ άλλων, για τις εξής εργασίες: α) **δοκιμαστικές τομές του εδάφους και εκσκαφή** ύστερα από έγγραφο της αρχαιολογικής υπηρεσίας, εκτός εάν η έγκριση οι δοκιμαστικές τομές του εδάφους διενεργούνται από τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, καθώς για εργασίες που απαιτούνται για γεωτεχνικές έρευνες σύμφωνα με τον ΕΑΚ 2003. ... α) Για δοκιμαστικές τομές του εδάφους και εκσκαφή ή για εργασίες που απαιτούνται για γεωτεχνικές έρευνες σύμφωνα με τον ΕΑΚ 2003, κατατίθενται: 1) Το έγγραφο της αρμόδιας αρχαιολογικής υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού το οποίο ορίζει τη σχετική υποχρέωση για την περίπτωση δοκιμαστικών τομών, ή βεβαίωση μηχανικού ότι δεν απαιτούνται εργασίες αντιστήριξης για την περίπτωση εργασιών για γεωτεχνικές έρευνες. 2) Τοπογραφικό διάγραμμα ή αντίγραφο τοπογραφικού διαγράμματος, κατά τα οριζόμενα στην περ. ε' της παρ. 3 του άρθρου 1. β) τοποθέτηση προκατασκευασμένων κατοικιών, όπου από ειδικά προγράμματα προβλέπεται η κάλυψη στεγαστικών αναγκών μειονεκτικών και ειδικών ομάδων πληθυσμού ή προβλέπεται για αυτοστέγασση παλιννοστούντων και πληγέντων από βίαια συμβάντα, γ) αντλητικές εγκαταστάσεις και κτίσματα με τις απολύτως απαραίτητες διαστάσεις για τη στέγασή τους, σύμφωνα με το άρθρο 3 του από 24/5/1985 πδ/τος, εφόσον έχουν την απαιτούμενη έγκριση της αρμόδιας Διεύθυνσης Γεωργίας, εκτός της περίπτωσης που επιβάλλεται η κατασκευή υποστυλωμάτων, δ) κατασκευή υπόγειων εγκαταστάσεων νεκροταφείων, όπως χωνευτήρι, βυθιζόμενων κάδων και δεξαμενή νερού, μέγιστης επιφάνειας είκοσι πέντε (25,00) τ.μ. και βάθους έως τέσσερα (4,00) μ., που εξυπηρετούνται με εξωτερικά συστήματα μηχανοστασίου συμπαγούς τύπου (compact), αν απαιτείται, και με την προϋπόθεση ότι το ύψος των κατασκευών σε κανένα σημείο δεν υπερβαίνει το ένα (1,00) μ. από την οριστική στάθμη εδάφους. Για την εγκατάσταση απαιτείται δήλωση αρμόδιου μηχανικού που αναλαμβάνει την ευθύνη της στατικής και ηλεκτρομηχανολογικής ασφάλειας της κατασκευής και των εγκαταστάσεων, ε) εγκατάσταση προσωρινών κατασκευών της παρ. 74 του άρθρου 2 του ν. 4067/2012, που συνοδεύεται από πιστοποιητικό στατικής επάρκειας ... η) υπόγειοι σταθμοί διανομής ή μέτρησης και ρύθμισης φυσικού αερίου ... ια) εκσκαφές καναλιών οδεύσεως καλωδίων εντός των γηπέδων ή οικοπέδων πρατηρίων υγρών καυσίμων για την εγκατάσταση των συστημάτων εισροών - εκροών ... ιη) κατασκευή φυτεμένων δωμαίων και φυτεμένων επιφανειών ... ιγ) πρόχειρες ξύλινες κατασκευές βοηθητικής χρήσης έως 8 τ.μ. και μέγιστου ύψους 2,50 μέτρων, που τοποθετούνται στον ακάλυπτο χώρο ... λδ) Εργασίες εγκατάστασης φ/β συστημάτων, για τις περιπτώσεις που απαιτείται σύμφωνα με ειδικότερες διατάξεις, λε) Εργασίες εγκατάστασης ανεμογεννητριών, σύμφωνα με τις

ισχύουσες διατάξεις. Για εργασίες που εμπίπτουν στις περ. α' έως η', ιθ', λ', λδ' και λε' δεν ισχύει το όριο του προϋπολογισμού των είκοσι πέντε χιλιάδων (25.000) ευρώ και για την εκτέλεσή τους απαιτείται έγκριση εργασιών δόμησης μικρής κλίμακας ανεξαρτήτως προϋπολογισμού. Για τις εργασίες των υπόλοιπων περιπτώσεων οι οποίες εκτελούνται είτε συνδυαστικά είτε μεμονωμένα και εφόσον ο συνολικός προϋπολογισμός τους υπερβαίνει τις είκοσι πέντε χιλιάδες ευρώ (25.000) υπολογιζόμενος σύμφωνα με το Παράρτημα Β' του ν. 4495/2017, ανά οριζόντια ή κάθετη ιδιοκτησία απαιτείται η έκδοση οικοδομικής άδειας σύμφωνα με την περ. θ' της παρ. 1 του παρόντος άρθρου. Έγκριση εργασιών μικρής κλίμακας απαιτείται και για την εκτέλεση εργασιών, αν τούτο προβλέπεται σε ειδικότερες διατάξεις, καθώς και για τη νομιμοποίηση οποιασδήποτε εργασίας που προϋποθέτει την έκδοση σχετικής διοικητικής πράξης. 3. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, μπορεί να καθορίζονται, να συμπληρώνονται ή να τροποποιούνται οι εργασίες για τις οποίες απαιτείται η έκδοση πράξης έγκρισης εργασιών δόμησης μικρής κλίμακας και τα δικαιολογητικά για τη χορήγησή της. Με την ίδια απόφαση, δύναται να καθορίζονται περιπτώσεις πέραν των οριζόμενων στην παρ. 2 για τις οποίες δεν ισχύει το όριο του προϋπολογισμού των είκοσι πέντε χιλιάδων (25.000) ευρώ και για την εκτέλεσή τους απαιτείται έγκριση εργασιών δόμησης μικρής κλίμακας ανεξαρτήτως προϋπολογισμού. 4. Για τις εργασίες της παρούσας, απαιτείται έγκριση εκτέλεσης εργασιών, η οποία εκδίδεται αυτόματα, ύστερα από ηλεκτρονική υποβολή τεχνικής έκθεσης και των δικαιολογητικών από τα οποία προκύπτει το δικαίωμα υπαγωγής στην παρούσα, όπως έκθεση επικινδύνως ετοιμόρροπου, έκθεση περί εφαρμογής μέτρων ασφαλείας, έκθεση - αυτοψίας αυθαιρέτου/πρωτόκολλο κατεδάφισης, περαιώση της δήλωσης, καθώς και δήλωση αρμόδιου μηχανικού ότι αναλαμβάνει την επίβλεψη, σύμφωνα με τους όρους που ορίζει με πράξη το Τμήμα Ελέγχου Δόμησης - Τοπικό Παρατηρητήριο: α) κατεδάφιση κατασκευών ή κτιρίων, που χαρακτηρίζονται επικινδύνως ετοιμόρροπα, σύμφωνα με τις διατάξεις για επικίνδυνες οικοδομές, β) εφαρμογή των μέτρων ασφαλείας, που καθορίζονται από την αρμόδια Υπηρεσία Δόμησης, σε κτίριο ή κατασκευές που έχουν χαρακτηριστεί επικίνδυνες, γ) κατεδάφιση ή αποκατάσταση κατασκευών που έχουν κριθεί οριστικά αυθαίρετες ή έχουν υπαχθεί στο άρθρο 106 του παρόντος ή στην παρ. 1α του άρθρου 23 του ν. 4178/2013 (Α' 174), ή αυθαιρέτων κατασκευών, για τις οποίες έχει περαιωθεί η διαδικασία σύμφωνα με τους ν. 3775/2009 (Α' 122) και 3843/2010 (Α' 62), καθώς και των κατασκευών που έχουν ενταχθεί στις ρυθμίσεις του ν. 4178/2013 και του παρόντος και για τις οποίες έχει περαιωθεί η διαδικασία ή είναι σε στάδιο οριστικής υπαγωγής και έχει ολοκληρωθεί η υποβολή στο πληροφοριακό σύστημα των απαραίτητων δικαιολογητικών, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 99 και ειδικότερες διατάξεις του παρόντος. Αν οι ανωτέρω εργασίες αφορούν σε κτίσματα που υφίστανται προ του έτους 1955, απαιτείται και η υποβολή σχετικής γνωμοδότησης του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής. Στις περ. α) και γ), για την έγκριση εκτέλεσης εργασιών απαιτείται επιπλέον να υποβληθούν στοιχεία για τη διαχείριση των αποβλήτων (ΣΔΑ), παρέχοντας τουλάχιστον τις πληροφορίες της παρ. 2 του άρθρου 7 της υπό στοιχ. 36259/1757/Ε103/2010 κοινής απόφασης των Υπουργών Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β' 1312), τα οποία συνοδεύονται από αντίγραφο υπογεγραμμένης σύμβασης του διαχειριστή των Αποβλήτων Εκσκαφών, Κατασκευών και Κατεδαφίσεων (ΑΕΚΚ) με

εγκεκριμένο Σύστημα Εναλλακτικής Διαχείρισης (ΣΕΔ) ΑΕΚΚ ή απόφαση έγκρισης Ατομικού Συστήματος Εναλλακτικής Διαχείρισης (ΑΣΕΔ) από το ΔΣ του Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης (ΕΟΑΝ). Για τις περιφερειακές ενότητες στις οποίες δεν υπάρχει εγκεκριμένο Συλλογικό Σύστημα Εναλλακτικής Διαχείρισης (ΣΣΕΔ) ΑΕΚΚ, αντί του αντιγράφου της υπογεγραμμένης σύμβασης, απαιτείται υπεύθυνη δήλωση του διαχειριστή των ΑΕΚΚ για τη διασφάλιση της διαχείρισης των παραγόμενων ΑΕΚΚ και για τη συνεργασία του με ΣΣΕΔ ΑΕΚΚ σε οποιαδήποτε φάση εκτέλεσης των οικοδομικών εργασιών εγκριθεί η λειτουργία του στην αντίστοιχη Περιφερειακή Ενότητα. Ο αριθμός της έγκρισης που εκδίδεται ηλεκτρονικά, αναρτάται αμελλητί στο διαδίκτυο. Κατόπιν αυτού επιτρέπεται η έναρξη των εργασιών των περ. α), β) και γ). 5. Σε περίπτωση αυθαίρετης κατασκευής, που τηρεί τις ισχύουσες πολεοδομικές διατάξεις ή αυτές που ίσχυαν κατά το χρόνο κατασκευής της, αυτή είναι δυνατόν να νομιμοποιηθεί ύστερα από έκδοση ή αναθεώρηση ή ενημέρωση της άδειας δόμησης είτε μετά από την έκδοση έγκρισης εργασιών μικρής κλίμακας για τις εργασίες της παρ. 2. Μετά την έκδοση ή αναθεώρηση της παραπάνω οικοδομικής άδειας ή έγκρισης εργασιών μικρής κλίμακας, η κατασκευή παύει να είναι αυθαίρετη και κατεδαφιστέα. 6. Με απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας και Περιβάλλοντος και Ενέργειας καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία έκδοσης άδειας δόμησης για την εκτέλεση στρατιωτικών έργων ή εγκαταστάσεων. 7. Με απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Υποδομών και Μεταφορών καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία έκδοσης άδειας δόμησης από την ΥΠΑ και μετά την έκδοση του προεδρικού διατάγματος του άρθρου 66 του ν. 4427/2016 από την ΑΠΑ, για την εκτέλεση έργων ή εγκαταστάσεων στους χώρους των πολιτικών αεροδρομίων, των εγκαταστάσεων ραδιοβοηθημάτων της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας και των χώρων των ζωνών λιμένων, ως και κάθε σχετική λεπτομέρεια²⁵. Για την έκδοση των οικοδομικών αδειών του προηγούμενου εδαφίου και κάθε άλλης διοικητικής πράξης που απαιτείται για την έκδοσή τους, καθώς και για τον έλεγχο της εφαρμογής τους, οι γνώμες, εγκρίσεις, τα πορίσματα και κάθε άλλου είδους πράξεις οργάνων, συμπεριλαμβανομένων των ελεγκτών δόμησης, εκδίδονται εντός δεκατεσσάρων (14) εργάσιμων ημερών από την υποβολή του σχετικού αιτήματος και σε περίπτωση παρέλευσης άπρακτης της παραπάνω προθεσμίας, θεωρούνται ως θετικά εκδοθείσες.

(3) Απαλλαγές

Σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 30 του ν. 4495/2017 (ΦΕΚ Α' 167/3.11.2017, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 ΥΑ οικ. ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/71309/2964/27.7.2021, ΦΕΚ Β' 3832/17.8.2021): «Εργασίες για τις οποίες δεν απαιτείται Οικοδομική Άδεια ή Έγκριση Εργασιών Μικρής Κλίμακας - Εξουσιοδοτική διάταξη. 1. Δεν απαιτείται οικοδομική άδεια ούτε έγκριση εργασιών μικρής κλίμακας για τις εξής εργασίες, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων που αφορούν την περιοχή ή το κτήριο: α) ... ζ) **μικρές διαμορφώσεις του εδάφους** μέχρι συν/πλην 0,80 μ. από το φυσικό έδαφος ... ιδ) κατασκευές, όπως σκάλες, κεκλιμένα επίπεδα (ράμπες),

²⁵ Κατά την παρ. 3 του άρθρου έβδομου ν. 4506/2017 (ΦΕΚ Α' 191/12.12.2017): «Όλες οι πράξεις της παραπάνω παραγράφου κοινοποιούνται στην Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας αυθημερόν ηλεκτρονικά και εγγράφως εντός δέκα (10) ημερών από την έκδοσή τους».

αντηρίδες και πεζούλια σε ακαλύπτους χώρους οικοπέδων και γηπέδων ...
ιστ) **διάστρωση δαπέδου** ακάλυπτου χώρου, με την προϋπόθεση ότι αυτή
δεν υπερβαίνει το 1/3 του ακάλυπτου χώρου, ιζ) **διαμόρφωση εδάφους**
έως 0,80 μ. από το φυσικό έδαφος για λόγους βελτίωσης του φυσικού του
ανάγλυφου, με χρήση φυσικών ασύνδετων υλικών, όπως χώμα και λιθοδομή
χωρίς κονίαμα, χωρίς αλλοίωση της γενικής φυσικής γεωμορφολογίας του,
της φυσικής κλίσης απορροής των ομβρίων υδάτων και των σταθμών
αφετηρίας μέτρησης των υψομέτρων, ιη) κατασκευές εντός οικοπέδου -
γηπέδου για τη **δημιουργία χώρων εισόδου** στα οικόπεδα και γήπεδα,
ύψους έως δυόμισι (2,50) μ., πλάτους έως δυόμισι (2,50) μ. βάθους έως ένα
(1.00) μ. ... κα) κατασκευές **υπόγειων βάσεων** από οπλισμένο σκυρόδεμα
για την έδραση ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού κάθε είδους, η
εγκατάσταση επ' αυτών του αντίστοιχου ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού
καθώς και οι κατασκευές των συνοδών έργων εντός κάθε τύπου και
κατηγορίας υπαίθριων Υποσταθμών του Συστήματος Μεταφοράς και του
Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας, υφισταμένων ή νέων, που σε
κανένα σημείο δεν υπερβαίνουν τα 0,50 μ. από την τελικά διαμορφωμένη
στάθμη εδάφους και για τις οποίες διατίθεται στατική μελέτη εγκεκριμένη
από τον φορέα υλοποίησης».